

An aerial night photograph of Bordeaux, France, showing the Garonne river winding through the city. The city lights are visible, and several bridges cross the river. The text 'BORDEAUX 2021' and 'Stichting het Panorama' is overlaid on the top part of the image.

BORDEAUX 2021
Stichting het Panorama

www.hetpanorama.nl

INHOUD

'de Panorama formule' + reisinformatie
Deelnemers - mobiele nrs - fietsgroep
Hotel adres en info / Programma / BajaBikes
Inleidingen over Bordeaux

PROJECT + NR

QUARTIER EURATLANTIQUE (omg hotel)

11. La Meca
12. Euratlantique algemeen + TOELICHTING
13. Masterplan en oeverplan
14. Omgeving aanlanding brug JJ Bosc
15. Rue de Saget

CENTRE VILLE BINNEN DE BOULEVARDS

1. Place St Michel
2. Place Leyteire
3. Place Vinet
4. Quais (o.a.Promenade Corajoud)
5. Course Chapeau Rouge
6. Place de Quinconces
7. Place de Tourny
8. Place-jardin Gambetta + TOELICHTING
9. rue Sainte Catherine
10. Mariadeck, Espl. Charles de Gaulle e.o.

LINKER OEVER TEN NOORDEN v/h CENTRUM

22. Musee du Vin
23. Musee de la Mer et Marine
24. Bassins a Flot
25. Base Sous Marine
26. Les Aubiers
27. Eco Quartier Ginko
28. Stadion Matmut (ten N van Ginko)
29. Grand Parc + TOELICHTING

RECHTER OEVER

34. Quartier Deschamps-Belvedere, Floirac
16. Place Stalingrad
17. Archives de Bordeaux
18. Jardin Botanique
19. Quartier Bastide Niel met Ilot Queyries + TOEL.
20. Parc aux Angeliques
21. Quartier Brazza Nord

TOEGIFTEN "VERDER WEG"

30. Cite Fruges (Pessac ten ZW van de stad)
 31. Maison a Bordeaux (Floirac, rechter oever)
 32. Hotel Le Saint James (Bouliac, rechter oever)
 33. Metal Playground Genicart (Lormont Sud)
- Eten en drinken tips
Bureau's in Bordeaux
Bronnen
Colofon

BLZ 4
BLZ 5
BLZ 6/7
BLZ 8

ONTWERPERS

BLZ 18

Big, Freaks
Infocentrum
Exit Paysages, ...
OMA, WSP, Michel Desvigne

BLZ 26

Frederic Bonnet
Anouk Debarre
Patrick Blanc, Michel Desvigne
(Michel Corajoud), Anouk Debarre
Seura architectes
-
OGI (Jacqueline Osty)
West 8, Sabine Haristoy
Jean Michel Wilmotte
Gastel, Flint, OOK paysage

BLZ 40

XTU, Casson Mann
Olivier Brochet
Nicolas Michelin
-
Flint, BASE paysagistes
Signes LA, Develliers + Brochet
Herzog & de Meuron, Michel Desvigne
BASE paysagistes, EXIT paysagistes

BLZ 52

-
Olivier Brochet
Robbrecht & Daem
Catherine Mosbach
MVRDV, Flint, Sabine Haristoy
Michel Desvigne
Michel Desvigne, Mutabilis

BLZ 65

Le Corbusier
OMA
Jean Nouvel
BASE paysagistes
BLZ 72
BLZ 76
BLZ 77
BLZ 80

de 'Panorama formule'

De excursies van de Stichting het Panorama - **voor en door landschapsarchitecten** - staan in het teken van **hedendaagse ontwikkelingen in ons vakgebied**. We bekijken op deze **21e** Panorama excursie, projecten van onze Franse collega's. Bij voorkeur krijgen we toelichtingen op locatie of op de bureau's. De excursiegids is daarom redelijk beknopt. Van enkele Franse vakgenoten horen we achtergronden en motieven en kunnen kennis en ideeën uitgewisseld worden.

De deelnemers die al eerder meegingen weten het: we hebben een vol programma waarmee we ook met een zekere flexibiliteit omspringen. We zijn met een te grote groep om samen te fietsen en gaan wellicht een paar dagen opsplitsen o.l.v de organisatoren. De indeling in fietsgroepen A, B en C wordt gebaseerd op de alfabetische volgorde van de voornamen (zie blz 5). Om jullie houvast te geven beginnen we, indien mogelijk, iedere dag vlak voor vertrek met een korte toelichting op het programma van de dag.

Na afloop schrijven we allemaal een **beschouwing in tekst en/of beeld** over een project, karakteristiek of opvallend fenomeen en nemen dit op in het boekje: Review Bordeaux 2021. Op de reunie die we gaan organiseren, bekijken we onze mooiste foto's. Alle beschouwingen van de deelnemers zijn dan door ons gebundeld zodat iedereen het boekje 'Review Bordeaux 2021' krijgt. Lees en bekijk ter inspiratie de reviews van vorige reizen op onze website: <https://www.hetpanorama.nl>.

We komen op een mooi moment in Bordeaux: In 2020 is voor het eerst een "ecologische" burgemeester: Pierre Hurmic gekozen! "Nuration et végétalisation" betekent een grote omwenteling voor het ruimtelijke ordeningsbeleid!

Voor zover ons bekend:

- "**Pass sanitaire**" nodig voor: lange afstandsreizen per trein, culturele plekken, cafe, horecabezoek etc. Dit betreft op dit moment: een PCR test die 72 uur geldig is of antigeen test van 48 uur.

- Registratiekaart Coronavaccinatie (2 vaccinaties) op papier en/of QR code gegevens op mobieltje geven toegang. Ga ook in ieder geval zelf na welke regels er gelden !!!!!.

- neem ook mondkapjes mee, die zijn heel vaak verplicht in Frankrijk.

- Let op : onze trein tickets zijn alleen geldig tussen Rotterdam en Bordeaux.

Trein reis-informatie: FFP2 mondkapje is verplicht in de trein!

- Met een "bar-code" op de door ons verstrekte treintickets op het station, kom je (in NL) door de stationspoortjes. Normaal is er een "bar-rijtuig" aanwezig in de Thalys en TGV. De "keycards" gebruiken voor heen en terugreis!

WOENSDAG 22 SEPTEMBER met Thalys en TGV naar Bordeaux.

Op eigen gelegenheid naar Rotterdam Centraal

vanaf 8.30 verzamelen op spoor 2 in Rotterdam Centraal

8.58 vertrek van Rotterdam Centraal (spoor 2.) met Thalys THA9322 naar Paris Nord

11.35 aankomst Paris Nord

met metro/RER 4 in (richting Marie Montrouge) tot Paris Montparnasse

12.47 vertrek TGV 8541 Duplex van Paris Montparnasse naar Bordeaux St Jean

14.56 aankomst Bordeaux St Jean en te voet naar ons hotel Campanile.

ZONDAG 26 SEPTEMBER met TGV en Thalys van Bordeaux naar Rotterdam.

om 10.30 vertrek uit hotel naar station Bordeaux St Jean

11.04 vertrek met TGV 8504 Duplex van Bordeaux St Jean naar Paris Montparnasse

13.08 aankomst Paris Montparnasse

met RER/metro/ 4 van Paris Montparnasse (richting Porte Clignancourt) naar Paris Nord

14.22 vertrek met Thalys THA 9351 van Paris Nord richting Rotterdam Centraal

17.02 aankomst Rotterdam Centraal met Thalys THA 9351

deelnemers

Anneke

Annemarie
Marieke

Jeroen
Joost

Leonoor
Mintske

Eva
Judith

Wim
Jan Willem

Geert
Xiaoyu

Ginie
Marieke

Ed
Wim

Nan
Anneke

Sandra
Karin

Vibeke
Wim

Kim
Marjo

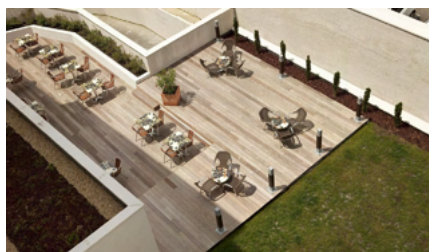
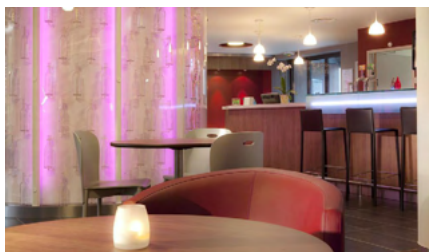
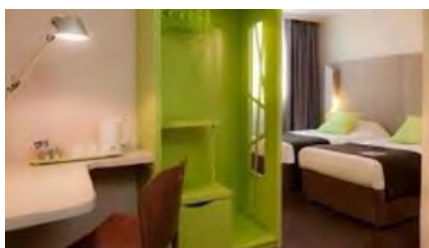
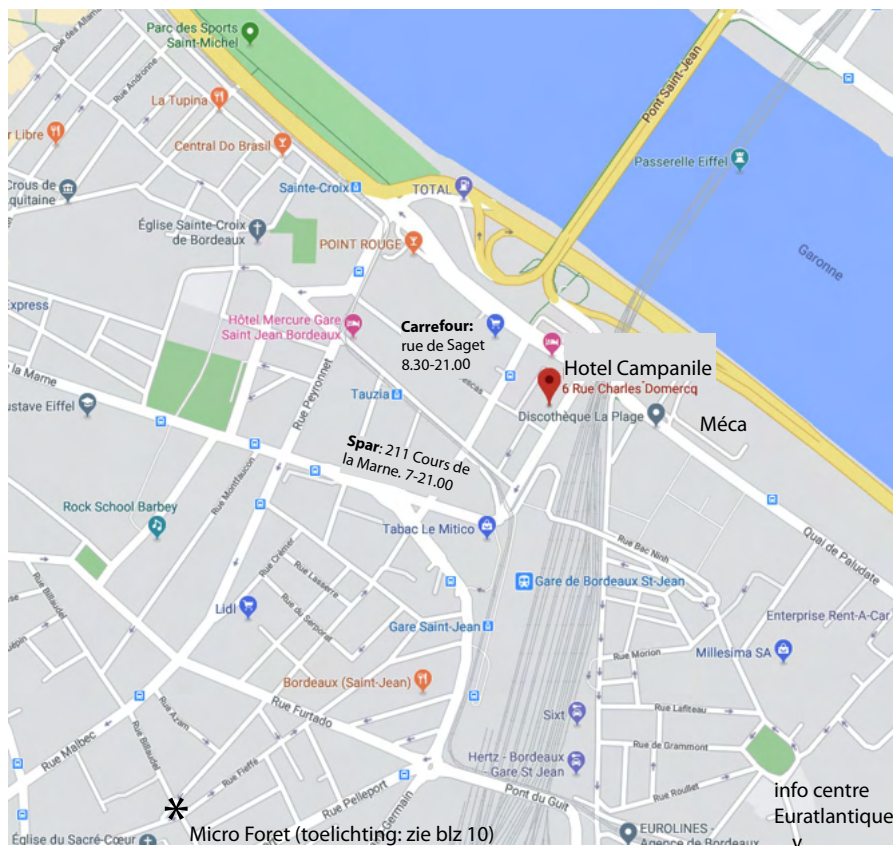
Roel
Marlies

Mark
Jan

Patrick
Harma

Francien

hotel Campanile Saint Jean, 6-8 Rue Charles Domercq
+ 33 5 56020002

AFSPRAKEN + TOELICHTINGEN van de ontwerpers

Woensdag-middag 22 september: EURATLANTIQUE

17.00 bezoek info-centrum + toelichting: Alexandre Vilatte (dir)

Donderdag 23 september: CENTRE VILLE

11.00 no 8. Place - jardin Gambetta + toelichting van SABINE HARISTOY

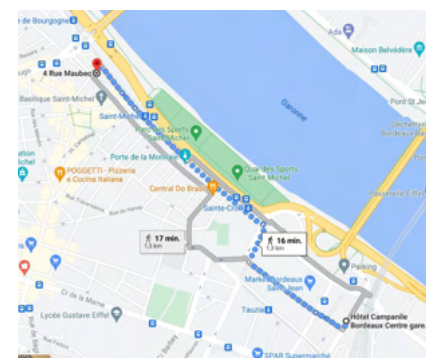
Vrijdag 24 september LINKER OEVER TEN N. CENTRUM

10.00 uur: toelichting van BASE door David Haudiquet en aansluitend bezoek no 29. Quartier du Grand Parc. 17 - 18.00 Bassins de la Lumiere

Zaterdag 25 september RECHTER OEVER

14.00: no 19. Quartier Bastide Niel met Ilot Queyries + toelichting SABINE HARISTOY
 18.00 samen eten bij Chez Alriq (zie blz 73).

n.b. Zondag 26 september uiterlijk om 10.30 vertrek uit het hotel naar het station Bordeaux St Jean !

PROJECTEN PRESENTATIE OP 10 SEPTEMBER :

2 Bureau's uit Rotterdam geven: TEAMS presentaties op vrijdag 10 september tussen 15.00 en 16.00 uur :
 - **MVRDV**, Jan Knikker over o.a.: Ilot Queyries (no 19.) op rechter oever.
 - **West 8**, Maarten v.d. Voorde over Place Gambetta (no 8.) in Centre Ville.

Het weer in september in Bordeaux:

- temperatuur: gemiddeld 14-25 graden
- zon-uren per dag: gemiddeld 7 uur
- per maand gemiddeld 22 dagen droog

Adres fietsafhaal & breng locatie Baja Bikes: Rue Maubec 4 (ca 16 min lopen van/naar hotel).

- Vrijdagochtend 24.9 om 9.30 fietsen halen
- Zaterdagavond 25.9 fietsen inleveren !

Wim heeft de sleutel

Bordeaux waar het Parijse hart sneller klopt

Volkscrant, 8 april 2019,

Jonge werkenden ontvluchten Parijs. Weg van de hoge huren en huizenprijzen, op zoek naar rust, groen en vriendelijkheid. Bordeaux is nu een hippe regiometropool. En 'Parijs dreigt een stad te worden van hyperrijke en arme mensen.'

Bordeaux is momenteel een populaire bestemming. In de vorige eeuw werd de stad nog La Belle Endormie genoemd, de schone slaapster. Een ooit rijke haven-stad die was ingedut, verarmd en vervuild. Maar in krap twee decennia veranderde Bordeaux in een schone hippe, chique stad met hervonden zelfvertrouwen. De stad heeft overigens het grootste beschermde UNESCO stadsgezicht ter wereld.

De verpersoonlijking van de evolutie van Bordeaux is oud-premier Alain Juppé, die er van 1995 tot 2019 burgemeester was, een tweejarige onderbreking uitgezonderd. 'Juppé heeft Bordeaux echt getransformeerd', zegt Lopez. 'De gevels waren zwart van de vervuiling. Juppé heeft alles laten reinigen en restaureren. Nu is Bordeaux een soort Parijs op menselijke schaal.' Belangrijk voor het opbloeien van Bordeaux was de aanleg van de hogesnelheidslijn LGV in 2017. Voor die verbinding er was, kostte het reizigers drieënhalf uur om van Parijs in Bordeaux te komen. Nu is dat nog maar twee uur.

Why is the Garonne river brown ?

No, the Garonne has not suddenly turned brown because it rained in the Pyrenees last Saturday! The river is actually brown more or less 365 days a year!

The colour is the end-result of a natural phenomenon. To keep things simple, the fresh water (that flows in the Garonne from its source to the bay of Biskay) is laden with sediment (mainly clay from the river bed). With the effect of the oceanic tides, the river comes up again.

In chemical terms: the salty water is heavier than the fresh water, resulting in a kind of undercurrent amplified by the riverbanks which brings the sediment to the surface. This is referred to poetically in French as "les flocculats" (microscopic flakes that form when particles coagulate) and this reaction is what gives the Garonne its lovely brown "café au lait" colour .

De boulevards van Bordeaux

CONCERTATION
BOULEVARDS
bordeaux-metropole.fr

Op ca 13 km van de linkeroever in vier gemeenten vormen de boulevards een van de belangrijkste structurerende elementen. Er rijden 22.000 voertuigen per dag, er staan 10 slagbomen en ca 80.000 inwoners maken gebruik van deze boulevards. De boulevards vormen eind 2019 het onderwerp van een collectieve reflectie: wat en hoe worden ze gebruikt en hoe moeten ze er in de toekomst uitzien en functioneren.

De doelstellingen die tot op heden (eind 2019) geformuleerd zijn:

- maak stedelijke ruimtes ipv verkeersruimtes;
- op de linker oever liggen de belangrijkste locaties om te revitaliseren;
- verbeter het architectonische, stedelijke en landschappelijke erfgoed terwijl functies worden versterkt;
- verbeter de bereikbaarheid van de (oostelijke) rechter oever. Er is in een extra brug: Jean Jacques Bosc in aanbouw .

De trams van Bordeaux

Het grootschalige project van tram-aanleg is zodanig vorm gegeven dat de technische aspecten volledig op de achtergrond blijven en een waardevol stadslandschap ontstaat met openbare ruimtes voor dagelijks gebruik.

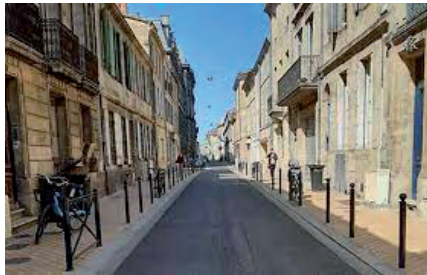
Around 1995 and the election of Alain Juppé as mayor – as well as the total strangulation of the city by its transport problems without tram, finally the situation was tackled. By 21 December 2003 the first metro/tram was carrying passengers on three routes (A,B and C), one of which was extended on 25 September 2005, with further extensions opened in 2007 and 2008. Line D will open in 2020.

A particular feature of the new Bordeaux tram network is its ground-level power supply system which is used in the city-centre to avoid overhead wires spoiling the view of buildings. There is no overhead wire and electric power to the tram but is supplied by a center-rail with only the portion directly under the tram. This prevents electrocution of pedestrians and animals.

Capitale du velo no 2 de France; Bordeaux dans le top 15 mondial des villes cyclables !

Voici la preuve que quand les pouvoirs publics se dotent d'une réelle motivation, les choses bougent. La ville de Bordeaux a totalement réaménagé son centre-ville pour le vélo. On y trouve beaucoup de pistes cyclables, des contre-sens cyclables, des zones 30 et « de rencontre » adaptées aux cyclotaxis.

Requalification de l'espace public: de keien gaan er uit; asfalt en vlakke tegels er in.

Micro foret: op de Place Billaudel/Rue Fieffe wordt het eerste micro-bosje aan-geplant in 2021. (ca 800m ten ZW van ons hotel; (zie kaart blz 6.)

Bordeaux gaat vergroenen:

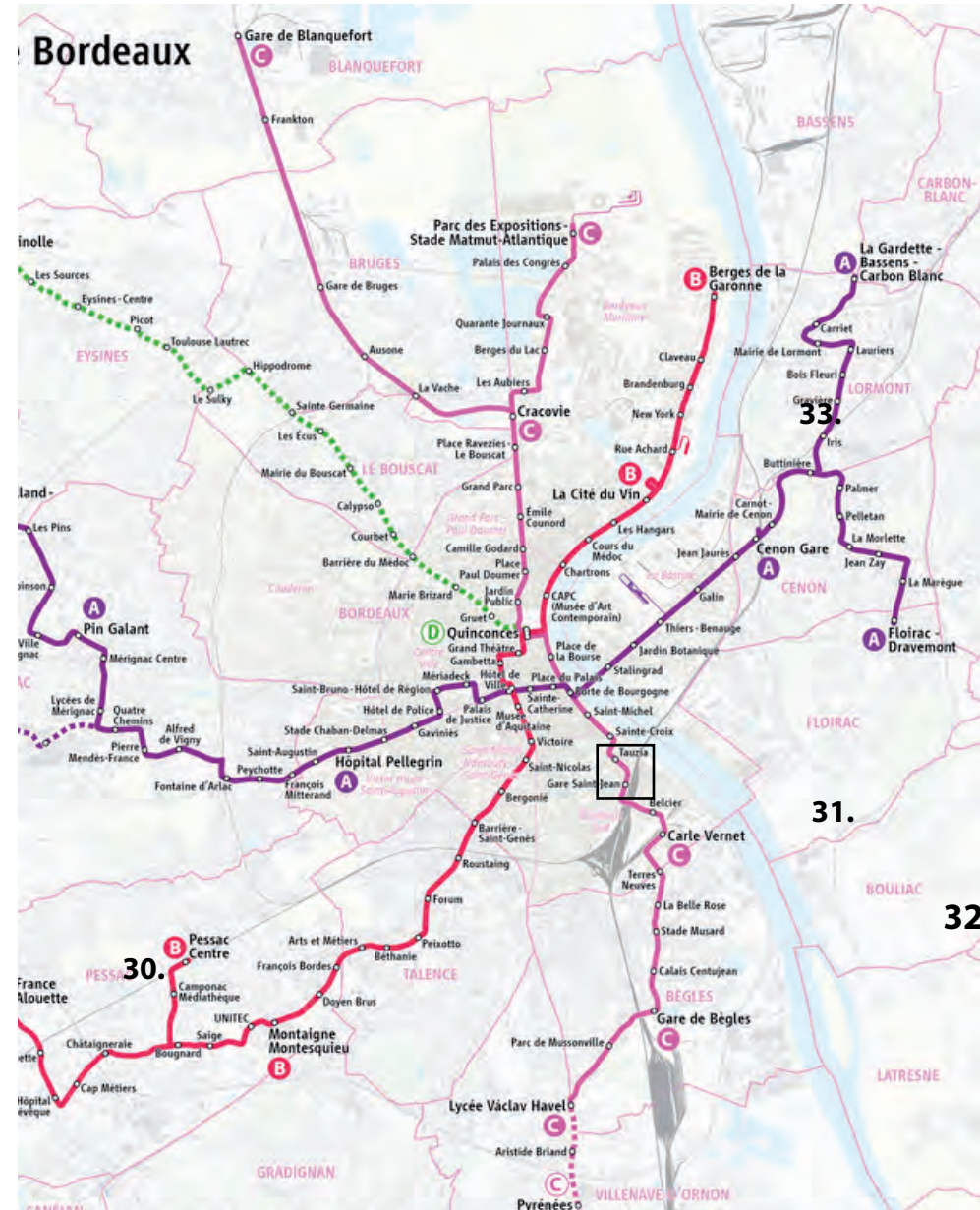

Een van de 'Grand Projets' van de Metropole Bordeaux uit 2016 heet "55. 000 hectares pour la nature". De huidige Burgemeester **Pierre Hurmic** wil graag bomen planten. En hierdoor: de opwarming van de aarde tegengaan, biodiversiteit beschermen, gezondheid bewoners verbeteren en het stadslandschap veranderen. Er wordt gewerkt aan het vergroenen van o.a.:

- Place Pey Berland rondom cathedrale St Andre: na het van afronden archeologisch onderzoek worden er bomen in de sleuven geplant.
- de middelste 4 rijbanen op de Place de la Capucins gaan er uit; dit wordt voetgangers gebied
- geasfalteerde pleintjes worden micro bosjes en sinds maart 2021 worden er fruit-bomen-bosjes geplant (o.a. op de kades). Een miljoen bomen zullen met name in de regio ten noorden van Bordeaux geplant worden (zie blz 65).

Tramways

de "verder weg": projecten 30 t/m 33 liggen buiten de stad Bordeaux (zie vanaf blz 65).

Geschiedenis van de stad Bordeaux

^ Bordeaux in 1750 met een fort in de buitenbocht van de Garonne.

Bordeaux in 1777 met fort; maar de stadsmuren lijken verdwenen. >^

Bordeaux in 1894. Spoorlijn en spoorbrug naar Gare St Jean zijn aangelegd evenals twee Bassins achter de sluizen ten noorden van het centrum (Bassin 1 en 2 a Flot). >

Porte de Bourgogne (1755)

Porte Cailhau (1495)

CENTRE De 18e eeuwse Binnenstad

De binnenstad van Bordeaux is in 2007 door de UNESCO in zijn geheel op de werelderfgoedlijst geplaatst en was daarmee het eerste stedelijke gebied dat op die lijst kwam.

De naam Port de la Lune, 'Maanhaven', is afgeleid van de bocht in de Garonne waar de stad aan ligt. De Port de la Lune, dat in zijn geheel op de werelderfgoedlijst is geplaatst, omvat het gedeelte van de stad dat zich binnen de rivier en de Boulevards bevindt, vanaf het Gare de Saint Jean in het zuiden tot de Quai de Bacalan in het noorden, inclusief de Pont de Pierre over de Garonne.

Tussen Place de la Victoire en Place de la Comédie ligt de bijna anderhalve kilometer lange, kaarsrechte winkelstraat Rue Ste Catherine (no 10).

Over een lengte van drie kilometer heeft de binnenstad aan de kades van de Garonne een rij uniforme, classicistische gevels, alleen onderbroken door de monumentale **Porte de Bourgogne en de Porte Cailhau** (zie afb.). Aan de noordkant van deze kades vindt men het Palais de la Bourse, gebouwd halverwege de 18e eeuw, voormalige zetel van de Douane en de zeevaartbeurs.

De kades zelf zijn recent onderwerp geweest van een groots stadsvernieuwingsproject: eens lag hier een acht banen brede stadssnelweg, tegenwoordig is het een lang park (ontworpen door Michel Corajoud in 2009) met een trambaan, waterspiegel, meerdere terrassen, groenstroken, fietspad, en sportaccommodaties.

De driehoek Place de la Comédie, Place des Quinconces (no.6) en Place de Tourny (no.7) is als stadsvernieuwingsplan in zijn geheel vormgegeven in de **18e eeuw**.

In die eeuw werd Bordeaux als stedenbouwkundige proeftuin gebruikt voor Parijs. De Allées de Tourny stonden model voor een aantal van de grote boulevards die in die tijd in de Franse hoofdstad werden aangelegd en een eeuw later voor de werken van de baron Haussmann, ook in Parijs. Het Grand Théâtre de Bordeaux zou model gestaan hebben voor de Opéra Garnier.

When visitors arrive for the first time in Bordeaux, they are usually blown away by the splendour and majesty of the city's 18th century architecture, particularly Place de la Bourse..

But what did actually happen in Bordeaux BEFORE the 1700's?

Where is everything.... gone.....?

Yes, the majority of physical traces of Bordeaux's 2000-year-old history across the city have entirely vanished – or more accurately, been demolished for an 'upgrade'... !

Successive waves of building projects over the centuries, notably the transformation of the city under Baron Haussmann and Louis-Urbain Aubert, marquis de Tourny, in the 18th century, have severed almost all links to Bordeaux's heritage – it's now largely buried or in the Musée d'Aquitaine!

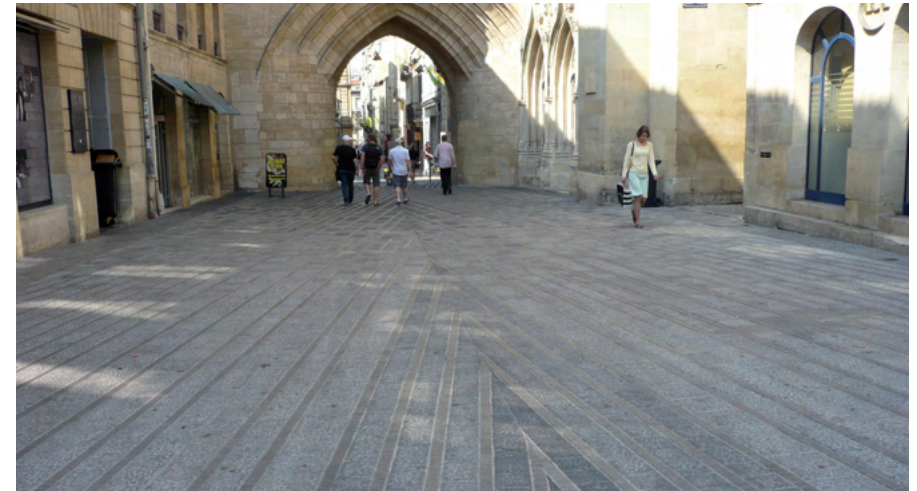
*One of the last major medieval monuments still actually standing in Bordeaux is the glorious **Porte Cailhau**, just back from Pont Pierre, and hidden away behind the domineering 18th century riverfront arcade.*

Former gateway to the medieval city, Porte Cailhau is a rare example of Bordeaux 'before its 18th century facelift'. Built in front of an older gate on the original Roman rampart, its construction began in 1493 and was completed in 1495. The gate was the main entrance for the medieval ramparts, which surrounded the city.

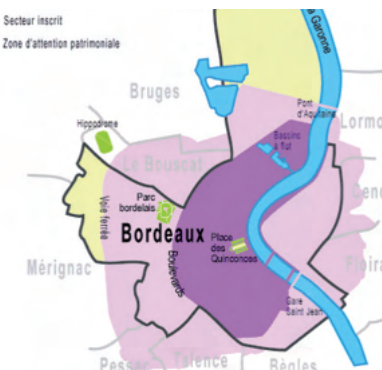
CENTRE voor en na herinrichting (requalification) eind 20e eeuw

CENTRE Patrimoine mondial

Het paarse gebied binnen de boulevards staat sinds 2007 op de Werelderfgoed lijst. De voormalige Burgemeester Alain Juppé heeft de centrumvernieuwing gestart: schone gevels; introductie van tramlijnen (minder auto's) en herinrichting van de openbare ruimte voor m.n. voetgangers met in de stad passend materiaalgebruik.

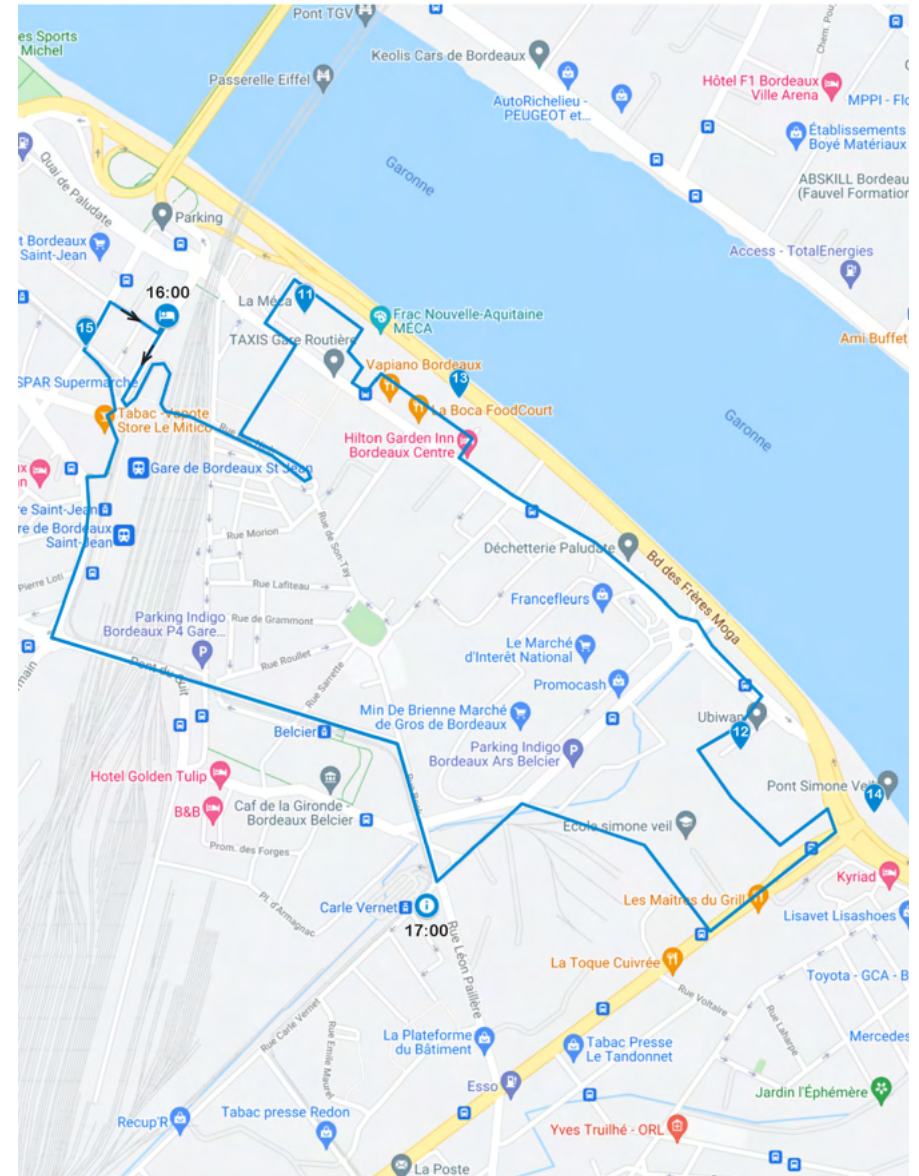
QUARTIER EURATLANTIQUE

Programma woensdag middag (te voet):
16.00 vertrek uit hotel

- 11. La Meca
- 13. Berges Q. St Jean
- 12. Parc Jardin de l'Ârs
- 14. aanlanding brug JJ Bosc
- 17.00: INFO CENTRE: toelichting door Alexandre Vilate (directeur general par interim)**
- 15. locatie rue de Saget

woensdag 22 september 2021
 quartier euratlantique te voet . 5km

17.00 info centre Euratlantique

La maison du projet Bordeaux-Euratlantique.
 74 rue Carle Vernet.
 Open: woe: 10-20.00;
 di t/m vr: 14-18.30;
 za: 10-12 en 14-18.30.

11. La MÉCA cultural center (Euratlantique)

BIG - Bjarke Ingels Group (DK) and FREAKS (F), 2019

A huge "stage" forms the heart of the looping MÉCA cultural hub, which BIG and FREAKS have completed beside the River Garonne. Once the site of slaughterhouses. But now named MÉCA, an acronym for Maison de l'Économie Créative et de la culture en Aquitaine. The new building contains a media library, performance space, art gallery, café-restaurant and rooftop terrace.

It is meant to be an extrusion of the city's promenade, blurring the boundary between the building and public space, that people can walk through and engage with it.

"In this new urban room, the first skateboarders have arrived, the first romantic couple sharing a bottle of Bordeaux on the steps, and the first demonstration on the sloping promenade. So consider MÉCA's urban room as a blank canvas, or rather an empty frame, for the Bordelais to fill it with their ideas, their creativity, their culture, and to make it their own."

La Meca is a "nouveaux laboratoire de la création artistique en nouvelle-Aquitaine".

Directly connected to the city's promenade via a series of giant steps, the public square is designed to be an "urban living room", while doubling as a stage for city events. And don't forget to visit the roof with a view on the 5th floor; accessible day and night!

La Meca: Quai de Paludate;

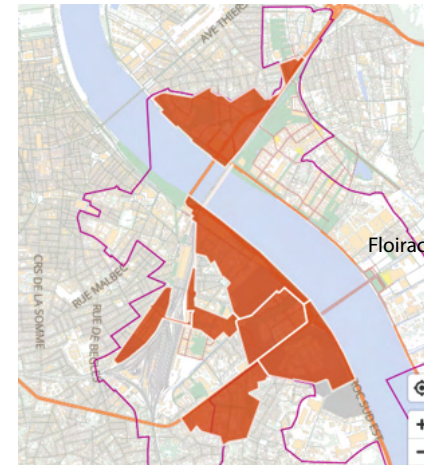
open: di t/m za 13-18.30

www.la-meca.com/agenda

café-restaurant Le Crem: 8-23.00. Le-crem.fr

big.dk/#projects-meca

12. Euratlantique: aan weerszijden van de Garonne

^ Te ontwikkelen gebieden van Bordeaux Euratlantique (in Bordeaux en Begles) aan weerszijden van de Garonne.

Woningbouwplannen aan de overkant van de brug JJ Bosc in Gemeente Floirac op de oostover. Zie 3 afb hiernaast >

The project Euratlantique aims to create both offices and housing, as well as reconnecting the city with the river banks by means of two parkzones (the hilly **jardin de l' Ars** by OLM paysagistes, see above) and **rue Saget** (no 15). In de wijk worden, vlakbij het Info centre, twee bijzondere woontorens gebouwd: '**Silva en Hyperion**'. Dit worden de hoogste twee HOUTEN WOONTORENS in Frankrijk (de hoogste is 57m). Locatie: rue Carle Vernet, rue d'Armagnac.

INFO centre: La maison du projet Bordeaux-Euratlantique. 74, rue Carle Vernet.
Open: woe: 10-20; di t/m vr: 14-18.30;
za: 10-12 en 14-18.30.

13. Berges (oevers) Quartier Saint Jean: in ontwikkeling;
EXIT paysages (Gilot&Tromp) - 2024

L'opération d'aménagement des berges Saint-Jean-Belcier constitue une nouvelle étape majeure dans la transformation de la ville. Elle viendra à la fois compléter le système urbain des berges. Au seuil du quartier de la gare LGV, future nouvelle zone de polarité du centre-ville, les berges de Saint-Jean et de Belcier vont connaître une véritable mutation.

Bordeaux 2021 - Stichting het Panorama

15. Euratlantique + diagonaal Rue de Saget (-2028)

Het idee van dit plan is om een nieuwe schuine doorsteek tussen het Gare Saint-Jean en de Garonne oever te maken. In de vorm van een openbare winkel/woonstraat van ca 20 m breed en 600m lang. Hiervoor zal wat bebouwing moeten wijken.
Er zijn nog veel twijfels over de haalbaarheid van het realiseren van een straat met afzonderlijke winkels (in plaats van bv. een overdekt winkelcentrum), de mogelijkheden om een diagonale doorbraak te realiseren en tevens de financiering van het project.

Architect Eduard Francois: " L'idée est de donner à voir la Garonne en sortant de la gare, et de connecter ces deux poumons (longen), ce n'est finalement pas plus compliqué que cela". !

Bordeaux 2021 - Stichting het Panorama

14. brug met aanlandingen; Pont Jean Jacques Bosc, MDP (Michel Desvigne), OMA (Office Metropolitan Arch), WSP. 2013 - 20..?

In samenhang met de ontwikkelingen in **Eur-Atlantique** op de westoever, rondom Gare St Jean, wordt er momenteel aan de nieuwe brug Jean Jaques Bosc gebouwd. De brug komt in het verlengde van de ring van boulevards rond de historische binnenstad. OMA won in 2013 de competitie voor de brug: *"it is more than a bridge, it is an urban planning intervention in the heart of the Euratlantique project; the simplest platform to accommodate all city events"*. De "aanlandingen" zijn ontworpen door Michel Desvigne (MDP). De rechter oever geometrisch met een transparant bos van hoog opgekroonde populieren, aansluitend bij het agrarische landschap. Het stedelijke karakter van de linker oever krijgt een inrichting dat landschappelijker en natuurlijker is, referend aan een historisch stadspark. Op het 549 m lange en 44m brede brugdek is ruimte voor de tram, 2x2 rijstroken voor auto's en een 18m breed gebied voor voetgangers/fietsers. De gehele breedte kan ook voor festiviteiten in beslag worden genomen.

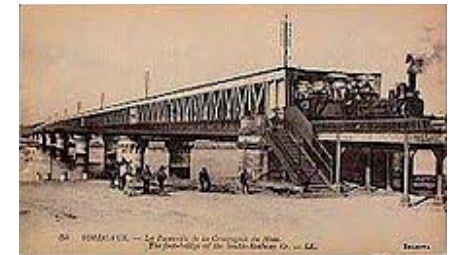

ontwerp van de aanlandingen door MDP

De drie oudste bruggen

De **Passerelle Eiffel** is een voormalige spoorbrug over de Garonne. Gebouwd onder leiding van civiel ingenieur Gustave Eiffel. De bouw is begonnen in 1858 en de brug is 2 jaar later in gebruik genomen. Voetgangers gingen via een trap naar boven en aan de buitenkant van de treinbrug over een aanhangende voetgangersbrug naar de overkant. Omdat op de brug twee sporen lagen waarop slechts met een maximumsnelheid van 30 km/u gereden kon worden en die hierdoor een verstoppende flessehals vormde in de verbinding tussen Bordeaux en het noorden, werd besloten tot de aanleg van een nieuwe brug met vier sporen direct ernaast. De **Passerelle Eiffel** is op de monumentenlijst geplaatst, maar is nu buiten gebruik en wordt, nadat vanaf 2018 alle roest en rails verwijderd wordt, toegankelijk gemaakt voor gebruik door langzaamverkeer.

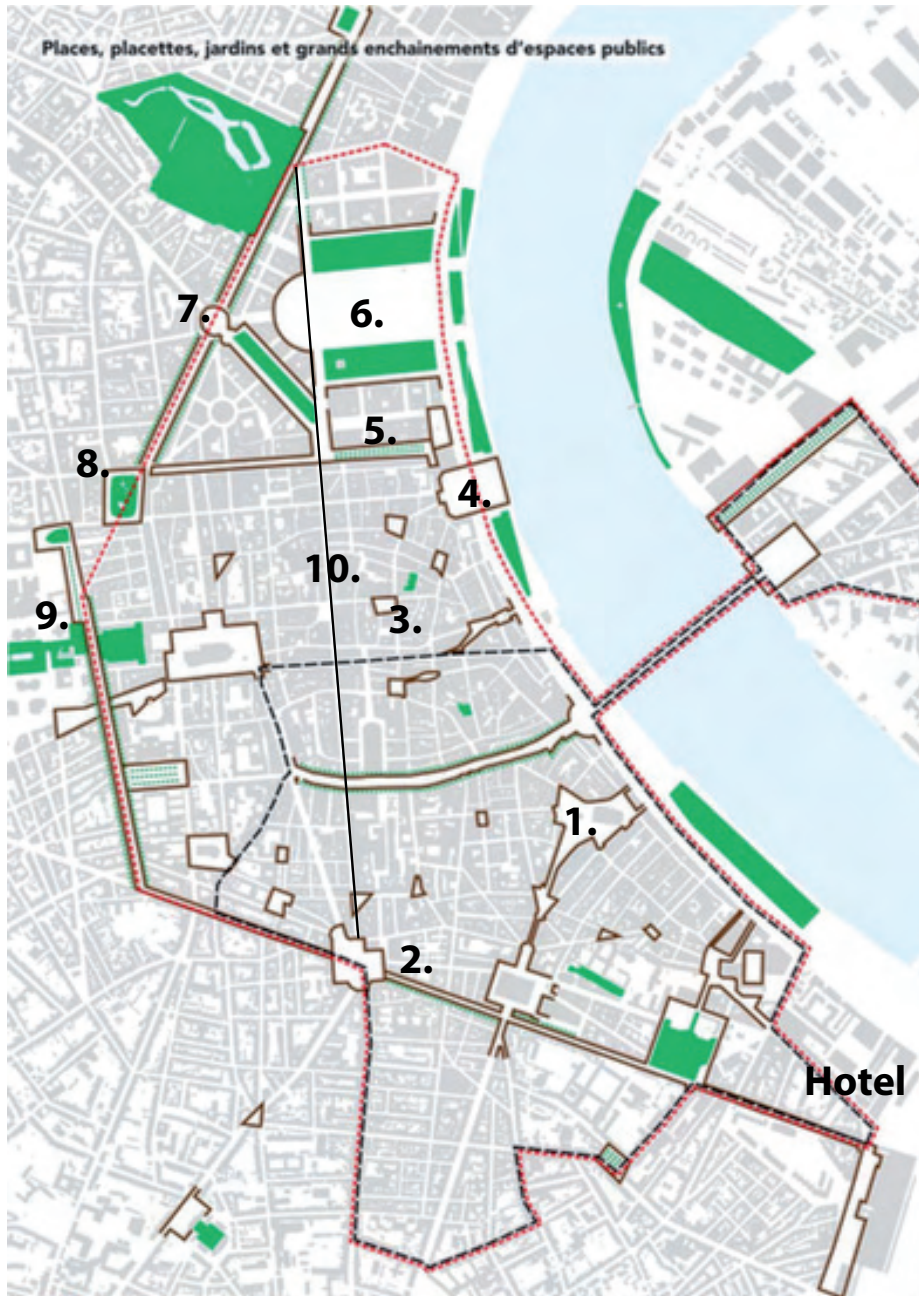
Over een nieuwe treinbrug uit 2008, de "**Pont ferroviaire de Bordeaux**", parallel aan de Eiffel brug, gaat de TGV van/naar Gare St Jean.

De brede **Pont Saint Jean** (met 6 rijbanen uit 1965) ligt naast de vm locatie van Passerelle Eiffel.

En nog westelijker is de Pont Simone Veil, ook wel Jean Jacques Bosc genaamd en in aanleg in kader van het project Euratlantique. ontwerp: OMA (no 14.)

CENTRE VILLE BINNEN DE BOULEVARDS

donderdag 23 september 2021
centrum te voet . 12km

9.00 vertrek uit hotel te voet

2. Place Leyteire

10. Rue Sainte Catherine

9. Esplanade Charles de Gaulle

8. Place-jardin Gambetta +

11.00 toelichting Sabine Haristoy

7. Place et Allées de Tourny

6. Place Quinconces

5. Cours Chapeau Rouge

4. Promenade Corajoud

3. Place Vinet

1. Place Saint Michel

Jardin Descas - Sabine Haristoy (rue Descas 6)

1. CENTRE: Place Saint Michel ,

Frederic Bonnet, Marc Bogarnet (Cabinet Obras), 2013.

Le projet de "requalification", consiste à réaliser un vaste espace. Les matériaux utilisés sont la calcaire bordelaise pour les trottoirs et marges ceramique traditionnel.

voor..... en na de herinrichting met vlakke vloer v

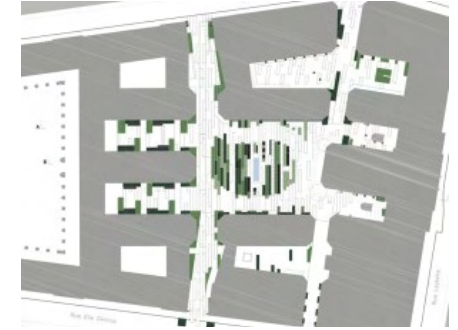
2. CENTRE: "Place Leyteire" (Campus Victoire, rue Paul Broca),

Anouk Debarre LA e.a., 2012

The series of courtyards of the University campus Victor Segalen became recently a network of interactive spaces, as well as a part of the city: a number of facilities animate the center of the square (museum, café, amphitheaters) and contribute to its urban value. The addition of planted elements lends a human scale to the existing hardscape by providing shade, delineating paths, and acting to filter air, sound, and light that enters the space.

This combats the Urban Heat Island Effect, providing more pleasant interior spaces during the hot summer months. In plan, a certain hierarchy is established between the wide-open center, and more intimate spaces along the space's edges. This variety of spaces invites a wide range of activities common for a university campus, from eating lunch in the sun, to meeting with colleagues and professors, to hosting celebrations and festivals. Locatie: tussen Rue Paul Broca en rue Elie Gitrac. landezine.com

3. CENTRE: Place Vinet,

Patrick Blanc, Michel Desvigne 2005

Place Vinet was een kleine plek van ca 1500 m2 die in de stad "over" was. De ruimte ligt op het noorden. Daarom is het groen geconcentreerd op een muur, die ontworpen is door de bekende "groene muren maker" en botanicus, Patrick Blanc. Het plantensortiment op de ca 100 m lange muur is afgestemd op de ligging in de schaduw.

Het pleintje was door Desvigne in 2005 eenvoudig ingericht met slechts een grote lange zandbak. "Hier kunnen kinderen hun fantasie gebruiken. Iets wat door commerciële spelelementen minder gebeurt". Niet veel steden zouden, volgens Desvigne, deze keuze maken: een esthetische en ethische tegelijk.

p.s. de zandbak is nu leeg; vervangen door speeltoestellen.

4. CENTRE: Quais de la Garonne; Promenade Corajoud

Michel Corajoud, ontwerp en uitvoering 2002-2009 i.s.m Anouk Debarre.

Paysagiste Michel Corajoud en burgemeester Alain Juppé.

De kades heten sinds 2017 'Promenade Michel Corajoud' ter ere van de in 2014. overleden ontwerper. Behalve de burgemeester (rechts) was ook Michel Desvigne (links) hierbij aanwezig.

At the end of the twentieth century, the need to modernise the port installations meant that the commercial activities were moved from the quais that were not much more than open-air car parks and abandoned industrial sites. In around 2005 priority was given to pedestrian mobility over vehicular traffic in the city's historic centre. New car parks on the outskirts were constructed. An international competition calling for entries in 1998 was won by the landscape architect Michel Corajoud.

For more than 4 and a half kilometres along the riverfront on the strip of some eighty metres in width, the docks have been restructured on the basis of a varied series of simple spaces including esplanades, fields and gardens offering versatile place for many different activities.

In the longitudinal sense, they are divided into equitably shared and functional routes offering different options of mobility for pedestrians, cyclists, private vehicles, public transport and merchandise deliveries. There are also green strips entering the space from the Saint Michel Park at the southern edge of the Port de la Lune, spreading along the left bank with more or less intensity according to the nature of the spaces they traverse.

For more than four and a half kilometres along the riverfront, some eighty metres in width that separates the tramway from the Garonne, the docks have been restructured into a varied series of simple spaces including esplanades, fields and gardens offering versatile place for many different activities.

water mirror at promenade Corajoud

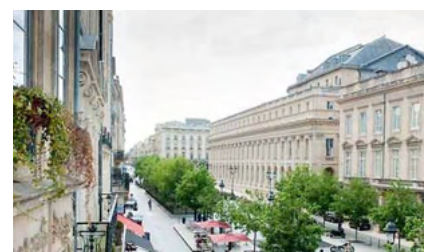
At the La Douane wharf a large paved rectangular esplanade is realised which allows a clear opening up of the Place de la Bourse (1750) to the river. This has been named the **Water Mirror** since the granite floor is equipped with a sheet of water reflecting the sky and the impressive neoclassical façade of the square. In summer every 15 minutes a fog is created above the 2 cm waterlayer. A huge series of spouts creates a fog every 15 minutes. On either side of the 4,5 km esplanade, are two sets of rectangular garden plots that have been named **Gardens of Light**, these being planted with low vegetation that does not interfere with the view of the urban façade. The project has managed to deploy a whole repertoire of simple, abstract elements of landscaping that have established a respectful dialogue with the pre-existing features of the area, bringing them into relation with the river.

bron: publicspace.org

5. CENTRE: Cours Chapeau Rouge,

Seura architectes, 2005

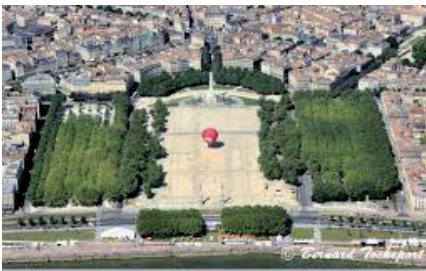
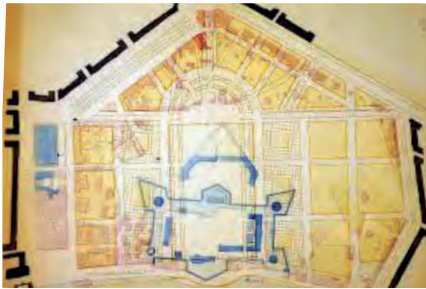
Situé le long du Grand-Théâtre, en continuité du cours de l'Intendance qui accueille le tramway, le projet du cours du Chapeau Rouge a consisté à créer une promenade ombragée sur un terre-plein central permettant d'accéder à la rive de la Garonne. La plantation de deux files d'érables souligne la perspective (*twee rijen esdoorns onderstrepden het perspectief*) vers le fleuve tout en mettant en valeur le Palais de la Bourse, qui annonce les quais.

L'ensemble apparaît d'une grande simplicité: une plate-forme centrale, encadrée par des contre-allées et terminée par quelques emmarchements pour laisser filer le regard. Le sol est pavé de granite, noir pour la promenade et gris pour les côtés, et les pieds de façades en calcaire affirment la continuité avec le cours de l'Intendance.

Le projet de "requalification", consiste à réaliser un vaste espace de ville convivial et construire durablement. Les matériaux utilisés sont le bois et la pierre pour la double maille, la cale bordelaise pour les trottoirs, les pavés existants (place Duburg), la fonte pour les éléments au sol ainsi que le bronze.

n.b. Het driehoek vormige gebied tussen de Place de la Comedie voor het Grand Theatre (5), de Place de Tourny (7) en de Place Gambetta (8), wordt ook de "Triangle d'or" genoemd: het mooiste en rijkste stuk van de stad.

6. CENTRE: Place de Quinconces

This place 'de Quinconces' is one of the largest city squares in Europe: approximately 25 ha. It was laid out in 1820 on the site of Château Trompette (het fort) and was intended to prevent rebellion.

Its current shape (lengthened rectangle rounded off with a semicircle) was reconstructed by Louis XIV after "the Fronde" (series of civil wars) in the 17th century.

With the installation of a tram system in 2003, the place has become the most important public transport hub of the area, with two tram lines, 21 bus lines (including 3 night buses), an electric shuttle, and 12 coach lines through Gironde as well as a reception area in the south. Op het plein staat een monumentale fontein en rondom saaitn beelden van beroemde personen uit Bordeaux.

De bomen zijn omstreeks 1818 in "quincunxes" geplant: in groepjes van 5 bomen (op de vier hoeken van een vierkant een boom en de 5e boom in het midden). Het plein is zelfs genoemd naar deze boomplantwijze!

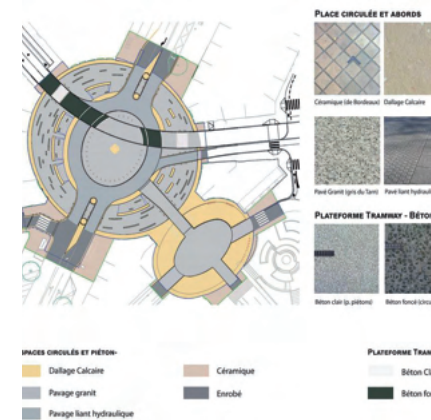

v *Vue generale de Bordeaux, Fin du XIXe siecle.*

7. CENTRE: Place et Allee de Tourny,

OGI (Jaqueline Osty), 2019-2020

Atelier Jacqueline Osty won de prijsvraag voor de herinrichting van het plein.

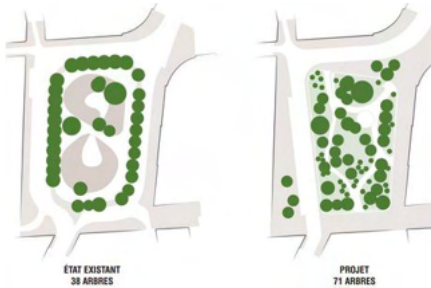
De opgave bestond uit het herstellen van het historische karakter (patrimoine historique) en tevens het inpassen van het trace van de nieuwe tramlijn D.

De ruimte voor het rijdende en stilstaande verkeer wordt enorm beperkt; dat voor de voetgangers en verblijf (oa. terrassen) wordt verhoogd. Er komt een centraal liggend verhoogd plein omgeven door 35 spectaculaire fonteinen. Aansluitend bij het materiaalgebruik van de gevels zijn de banen in de bestrating en de verhoogde elementen ook van kalkzandsteen. Het overgrote deel van het plein is van grijs graniet. Bordeaux is vanaf 2021 aan het "vergroenen"; er zijn daarom 18 grijze plantenbakken rondom het plein geplaatst met hierin: Arbutus unedo (aarbeiboom) en Feijoa sellowiana (ananas guave). Onder de bomenrijke 'Allee de Tourny' is een parkeergarage.

8. CENTRE: Place-jardin Gambetta,

herinrichting door West 8, Sabine Haristoy Paysagiste. 2018- 2021

West 8's winning proposal restores the dialogue between the historic eighteenth century facades and the picturesque landscape of the English garden.

By heavy traffic the garden had become an island adrift from the buildings surrounded by a constant stream of traffic. West 8's design proposal supports two tempos, the rapid pace of traffic and activity on the periphery and the slower pace of the garden. To achieve this balance, traffic will be diverted to the west (17 big chestnut trees were removed) to allow the pedestrianization of the eastern half of the square, restoring the pedestrian scale to Place Gambetta.

Limestone (kalkzandsteen) is the dominant material of the project, it highlights the square's identity, facades and defines the outline of the garden and is based on the typology of English squares. Its features stone pathways that follow the contours of the garden. The paths form a connecting loop from various entrances, to the large lawn at the center of the garden. A dappled canopy of trees frame the garden, acting as a buffer against traffic noise, and enriching visual sightlines particularly in relation to the historic façades.

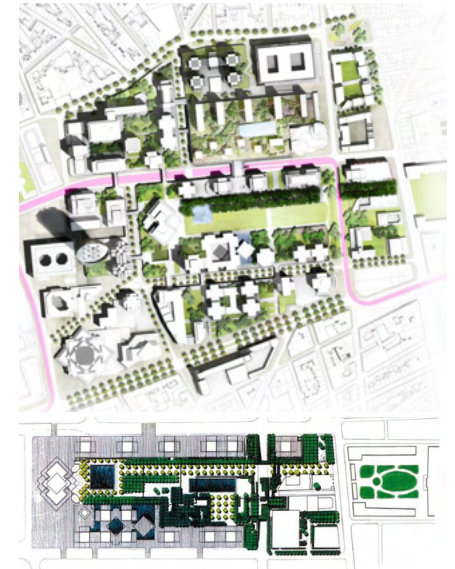
At the heart of the garden, amongst a wide range of tree species, a new fountain dedicated to Eleonore D'aquitaine, acts like a jewel with in the park, and will become the natural meeting point.

Bron: west8.com

9. CENTRE: Cite Municipale de Bordeaux; Esplanade Charles de Gaulle; Meriadeck. o.a. Herve Gastel, Flint paysage, OOk paysage.

Na de 2e WO werd een stuk stad met fijn-mazig stratenpatroon (en veel bordelen) afgebroken. Het oorspronkelijke kleinschalige stratenpatroon veranderde omstreeks 1955 rigoreus. Grootschalige nieuwe blokken met idem functies, die de structuur blokkeren en verstoren, kwamen hiervoor in de plaats inclusief een park: de Esplanade Charles de Gaulle. De hoofdruimte van het park dreigt nu te worden aangetast door een parkeergarage (zie onderste 2 afb). Er worden ook pogingen gedaan om de gebouwen onder groen te verstoppem...

10. CENTRE: rue Sainte Catherine,

Jean Michel Wilmotte, 2003

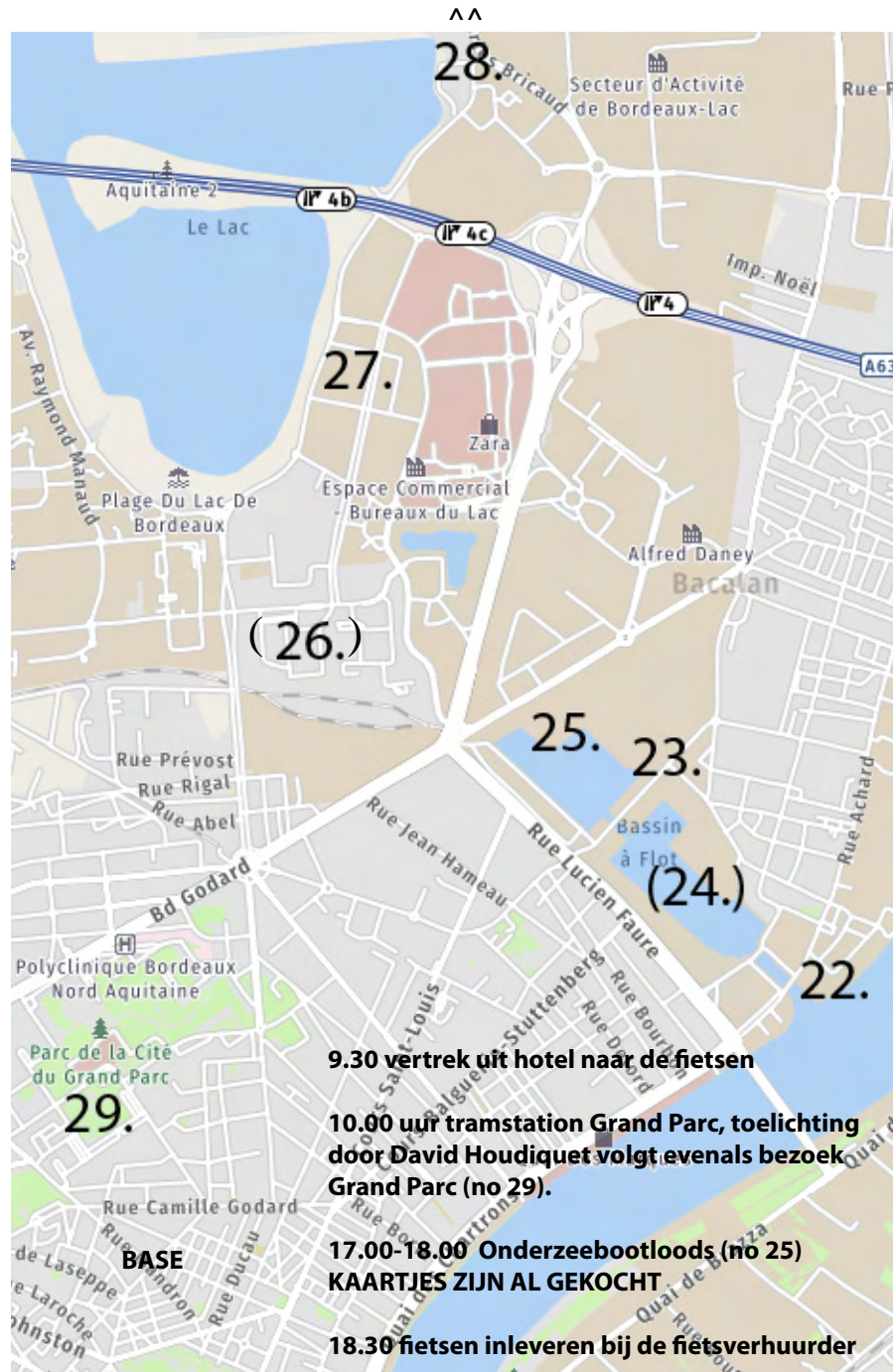

Rue Sainte Catherine is met 1175 m de langste winkel- en voetgangersstraat in Europa. De straat is slechts 10 m breed en is voorzien van een okergele middenstrook. Door twee grijze stroken aan de zijkanten te maken wordt het okergeel van de iets lager liggende "loper" benadrukt.

Op de kruising van deze straat bij de kruising met boulevard Cours d'Alsace et Lorraine, is een bas-reliëf aangebracht dat aangeeft waar de twee ondergrondse riviertjes naar de Garonne stromen. (de Peuge en de Devèze).

LINKER OEVER - TEN NOORDEN VAN HET CENTRUM

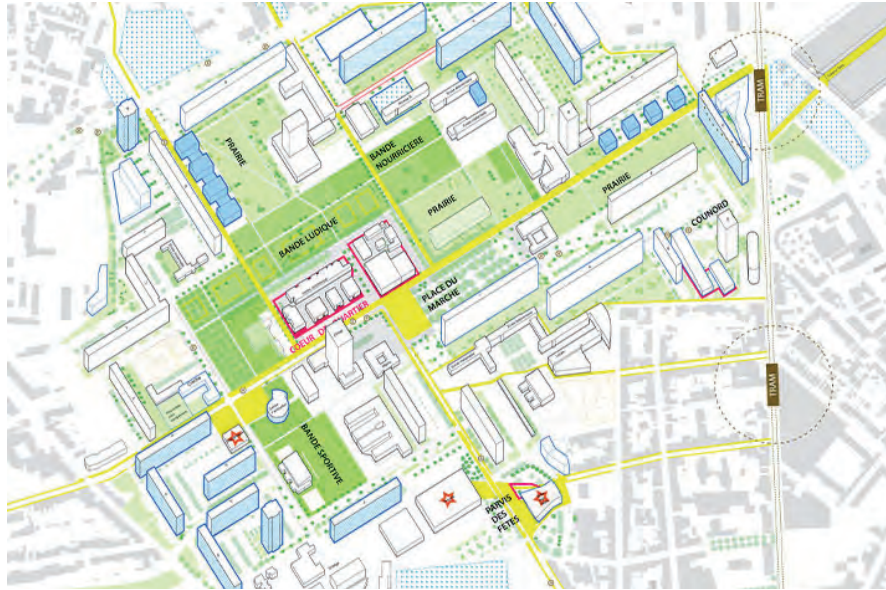

vrijdag 24 september 2021

linker oever te fiets . 25km

29. Grand Parc, 1960. Renovatie bebouwing: Lacation & Vasal architectes 2018: winner "EU Mies Award 2019"! **Openbare ruimte:** renovatie door BASE paysagistes en EXIT paysagistes (2018-2026).

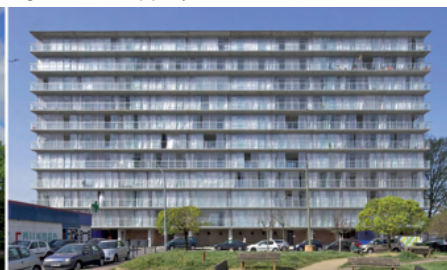

French architects have bucked the trend by renovating a 1960s apartment block rather than demolishing it. Hulking apartment blocks are set in parkland. Grand Parc was an attempt to create decent mass housing for working-class families. As planners and politicians are only too aware, few things play better with the public than the spectacle of modernist apartment blocks being unceremoniously demolished and replaced by spanking new models... The Mies van der Rohe award was given in 2019 to the French partnership of Lacaton & Vassal for their remodelling scheme for three of Grand Parc's apartment blocks. The blocks have been refurbished by the simple expedient of adding an external layer of winter gardens and balconies. The 16-storey slab blocks are curiously dematerialised into a shimmering, fine-grained bas-

relief of polycarbonate, glass, corrugated metal and silver solar curtains, more characteristic of light industrial or greenhouse construction than housing. *Bron: the Guardian (extract) Catherine Slessor, 12 may 2019.*

Het ca 10 ha grote centrale park wordt opgedeeld in thematische zones. Zoals een "speelstrip" en gebieden voor ontspanning, sport en gemeenschappelijke tuinen.

22. Musee Cite du Vin ,XTU (Paris) en Cassonn Mann architects (Londen),

Het gebouw staat op de locatie waar vroeger de noordelijke ingang tot de stad gemarkeerd was door een vuurtoren naast de Garonne. Het nieuwe gebouw van het wijnmuseum zou moeten denken aan een knobbelige wijnstok, verankerd in een glazen basis die symbool staat voor de Garonne rivier, schrijven de architecten.

In het museum, met een 55 m hoge toren met belvedere bar, kan je o.a. verschillende wijnculturen ontdekken.

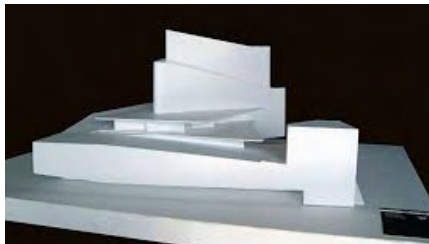
Esplanade de Pontac; 134, quai de Bacalan.
open: 10-19.00. Entree: 20 Euro
(Gratis rondje om gebouw lopen ?)

www.laciteduvin.com

23. Musee de la Mer et de Marine

O.a. Olivier Brochet, 2018 .

Early 2019 the museum opened. It comprises three floors of exhibition space devoted to almost everything there is to know about Bordeaux's maritime world, including history, science, culture and traditions. Themes include the history of navigation, naval battles etc. The building, designed to look like an ocean liner, is designed by the Bordeaux architect Olivier Brochet.

89 Rue des Etrangers;
www.mmmbordeaux.com

24. BASSINS A FLOT

Agence Nicolas Michelin & Ass. 2015 - ... , 160 ha

De dokken zijn tussen 1869 - 1911 aangelegd en staan nu op Werelderfgoedlijst van Unesco. Tijdens de 2e WO werd er een Duitse duikbootloods gebouwd (zie **no 25**). Nu wordt het gebied herontwikkeld met o.a woningen, jachthaven en diverse voorzieningen (o.a Musee Cité du Vin).

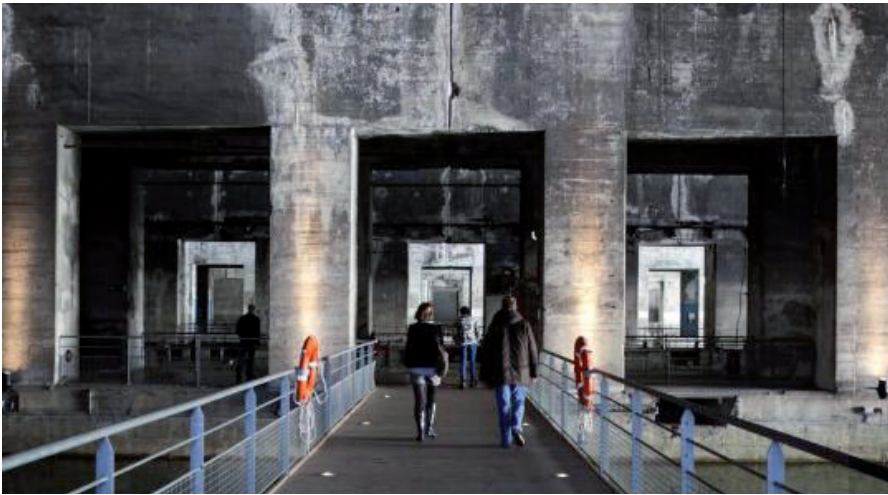

Les Bassins à flot is an exceptional area in Bordeaux because of its maritime and manufacturing past and its patrimonial nature. The Achard-Blanqui-Etranger block (at old Bordeaux submarine base) fits into a fairly nearby environment that is in full mutation. The overarching goal of the urban planning project led by the architects was to piece together a mixed block with collective housing shared by an atrium. Parking is at ground floor. The desire for transparency towards the docks has been emphasized by placing buildings perpendicular to the port zone. This configuration ensures equal views for residents. The blocks are crisscrossed by landscaped paths between the new and existing buildings. The saw-toothed roofs of the new buildings are in shed-like sloping sections open to the north. Locatie: rue Lucien Faure.

Infocentrum: Maison du Projet des Bassins a Flot, Quai Armand Lalande, Hangar G2. (is gesloten?) www.bassins-a-flot.fr

25. Base sous marine: "Les Bassins de Lumiere"

La base sous-marine de Bordeaux est l'une des cinq bases pour sous-marins construites par les Allemands sur la façade atlantique française au cours de la Seconde Guerre mondiale. Construite entre 1941 et 1943, elle accueillit des sous-marins italiens et allemands. Elle abrite aujourd'hui un espace culturel.

La société Culture-spaces lancera un projet de video: « Bassins de lumière » à la base sous marine de Bordeaux.

De muziek en beeld projecties zijn zodanig dat je als het ware door de tuinen van bv. Monet wandelt.

Zie: www.bassins-lumieres.com/fr/monet-renoir-chagal-voyages-en-mediterranee.

284 Boulevard Alfred Daney.
ONZE BEZOEKTIDJ: 17.00-...

26. Les Aubiers, 1970

Etude 2012/13: Flint urbaniste, BASE paysagiste e.a.

De woonwijk les Aubiers is in de jaren 70 gebouwd ten noorden van het historische centrum voor 4000 inwoners in een groot complex met tot wel 17 bouwlagen. De wijk lag lang geïsoleerd. Tramlijn C doorkruist nu de wijk. Het stedenbouwkundig plan is van burgemeester Jacques Chaban en omvatte ook de aanleg van een kunstmatig meer.

"De weide" van Aubiers van 2,5 ha vormt de grootste groene ruimte in de wijk en zal worden heringericht met een picknickplaats en een "observatorium" (speelplek). Daarnaast worden kleine nabij de woningen gelegen pleintjes, groene plekken, sportvelden, gemeenschappelijke tuinen en een stevig bomenkader aangelegd.

korte toelichting volgt tijdens bureaubezoek van BASE.

(n.b. IS NO GO AREA)

27. Eco Quartier Ginko,

Arch: Christian Devillers, Oliver Brochet, Paysagistes: o.a. Sabine Haristoy, Signes Paysages Ouest. 2010-2022

Door het graven van het grote meer kon de bouwlocatie voor het Eco quartier 3m worden opgehoogd en daarna bebouwd. PLP (Pike Lajus-Pueyo) en D & A (Devillers and Associates) zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke hoofdstructuur van het 1e **Eco Quartier Ginko** in Bordeaux. Per eiland krijgt de wijk in uiteenlopende architectonische stijlen, met respect voor het landschap, doorbraken met kanalen, parkstroken en tuinen. Er worden uiteindelijk 3.200 woningen (overwegend appartementen) gebouwd.

^^ **Ginko Soliac (S)**: Witte penthouses met puntgevels op vier blokken met gemeenschappelijke daktuin met onderliggend parkeerdek. Daken en gevels van wit metaal met hierin identieke verticale vensteropeningen. Arch: Marjan Hassamfar & Joe Verons Ass.
< de "jardin enfants" in **Ginko Bouygues (B)**. Architect "uitkijkwoningen": Olivier Brochet.
< In de wijk lopen veel autovrije ruime groene routes.

De landschapskwaliteits-doelstellingen voor het Eco Quartier Ginko zijn o.a. een "ville jardin":

- Verbetering van de oevers van het meer (Le Lac)
- De ontwikkeling van een promenade-tuin
- De ontwikkeling van een tuinstad, bijvoorbeeld op basis van een sterke vormgeving van openbare en privé-ruimtes.

Bron: Les projets urbains de la metropole bordelaise. Bordeaux Metropole.

< de waterstructuur is ook op "Le Lac" georiënteerd.

Definition: "An Eco District focusses on energy, environment and social life; integrating environmental, social and economic goals".

Other Eco districts besides Eco Quartier Ginko:

- Malmö Bo 01, Sweden
- Barcelona, Trinitat Nova, Spain
- Docks Saint Ouen, Paris, France (visited by the Panorama Foundation in 2016).

< de tram (lijn C) rijdt over de centrale Cours de Québec.

n.b. Deze wijk is volgens een enquête niet erg bemind. Alleen al de naam van de wijk "Eco quartier" vinden de bewoners niet van toepassing. De bewoners vinden de wijk: "te dicht bebouwd, lelijk en vol met kippenhokken. Dit lijkt in niets op een "ville-jardin"!"

28. Stade Matmut Atlantique et Parc Floral

Herzog & de Meuron en Michel Desvigne, 2013.

Situated at the center of a green area between the Park Floral comprised of more than 30 hectares and the Bordeaux forest covering 50 hectares, the Matmut ATLANTIQUE will integrate perfectly into its surroundings thanks to its courtyards to the east and west of the building offering a subtle transition between the spaces. The landscaping for the site and its surroundings was entrusted to Michel Desvigne, the first landscaper to ever receive the Grand Prize for city planning in 2011.

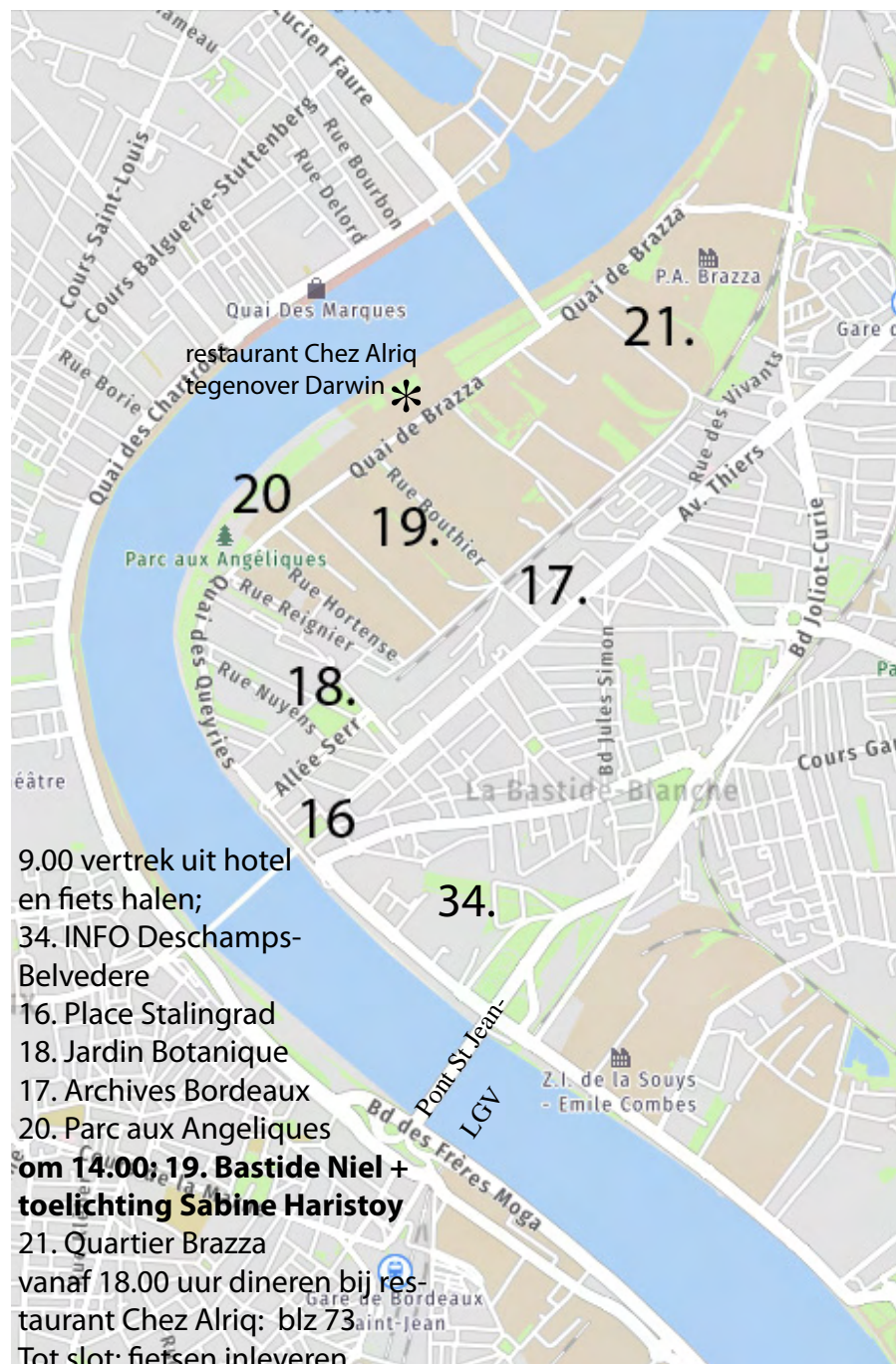
“The stadium’s installation is nourished by a particular situation: that of an area connected on the one hand to a high quality natural setting to be enhanced to the north and to an urban landscaped framework to be reinforced to the south. Our proposition reinterprets the exceptional qualities of this framework and defines a global structure, organizing the various plots through two principal elements :

The stadium’s surroundings: courtyards, parking, ecological corridor. Between the strips of forest, natural thickets act as a theater’s backstage.

The ground: in the west courtyard, the trees are planted in large bands of different species on a natural lawn itself housed in a dark and sparse soil. The existing north parking will be refurbished.

These various types place the stadium within a completely landscaped setting and create an intimate correlation between the stadium’s site and the forested surroundings.”

RECHTER OEVER (TUSSEN DE BRUGGEN)

zaterdag 25 september 2021

rechter oever te fiets. 18km

34. (i) Quartier Deschamps-Belvedere, rive droite

Langs de Garonne wordt een groene schaduwrijke promenade gemaakt. Deze zone heet ook Parc aux Angeliqes. Of hiervoor een vergelijkbaar Desvigne-ontwerp komt als no 20 is onbekend. Centraal in de nieuwe wijk ligt een sportpark. Langs oostkant van het LGV- spoor komt het 21 ha grote Park Eiffel. INFO CENTRE: Maison Belvedere 55, Quai Deschamps open: vrijdag 10-12.30/14-18.30; zaterdag: 10-17.00

16. Place Stalingrad,

Olivier Brochet e.a. 2004; Leeuw: Xavier Veilhan, 2005

De bouw van de Pont de Pierre is in 1810 begonnen op bevel van Napoleon I. De brug is in gebruik genomen in 1822 en was lange tijd de enige verbinding tussen de linker- en de rechteroever van de Garonne en de stad Bordeaux. Daarvoor was er een veerbootverbinding tussen beide delen van de stad. De brug heeft een lengte van 487 meter en bestaat uit 17 bogen en 16 pijlers. Hij ligt in het verlengde van de Cours Victor Hugo en de Porte de Bourgogne op de linkeroever en de Place Stalingrad en de Avenue Thiers op de rechteroever.

Aan de overzijde van de Pont de Pierre is ten behoeve van de ontwikkelingen op de rechteroever het aanlandingsplein in 2004 ontworpen door Bordeaux ontwerpers (Olivier Brochet, Emmanuel Lajus, Christine Pueyo en stadsarchitect Bruno Fortier).

Met de oplevering van de tramlijn A over de brug in 2005, heeft beeldend kunstenaar Xavier Veilhan de blauwe leeuw voor het plein ontworpen. De leeuw is een symbool van "fierté et force", is van polystyreen, 8m lang en 6m hoog. "Door de lichtblauwe kleur van de leeuw gaat deze op veel dagen op in de blauwe lucht en breekt hierdoor met de brutalistische stijl van de sculptuur", aldus de kunstenaar.

17. Archives Bordeaux.

Robbrecht & Daem , 2015.

The Halles aux Farines, situated on the right bank of the Garonne, was built along with the construction of the first railway lines and is centrally situated amidst a network of tracks. The former warehouse has been transformed into the municipal archives of Bordeaux, and forms the first link with the future eco-district of Bastide-Niel.

The industrial history of the stapled archive units acquires a new interpretation: the store-rooms, where the archive boxes are housed, are stacked in the exact location where goods were previously stacked. Each concrete box slides into cantilever above the reading room, which is located on the north side of the building.

20. BRAZZA: Parc aux Angeliques,

Michel Desvigne 2012-2017 (75 ha)

Michel Desvigne: "The design is a park parallel to the river, reflecting the natural topography. Thousands years of ebbs and flows were more important than the few decades of industrial development that created fragments. We proposed a process of gradual substitution: each plot that the city acquires is immediately planted. Together they will make up a planted mass that will ultimately become a sort of naturalistic park along the river".

De stad Bordeaux heeft grond van het havenbedrijf gekocht om het Parc aux Angéliques te creëren dat geleidelijk de gehele slibrijke binnenzijde-oeveren tussen de Chaban-Delmas-brug tot de Saint-Jean-brug in beslag zal nemen. Bomen vormen de belangrijkste elementen van de parkstructuur. Ze worden geplant in stroken loodrecht op de Garonne, vergezeld van paden en grasstroken. Het park is vernoemd naar de in het gebied in het wild groeiende witte beschermde schermbloem Angelica archangelica. zie hiernaast: afb. Engelwortel.

The design of the park is a framework, a park which will present a new character in each phase of its life, thus being adaptable to future needs. This dynamic concept leaves the formal French approach far behind and establishes the park as a landscape-flow rather than as a landscape figure. The landscape architectural task on this location is to create a park with different states of development instead of an 'instant park'.
bron: Lisa Diedrich in LA Europe #5.

18. Jardin Botanique, QUEYRIES/NIEL

Catherine Mosbach en FH Jourda, 2007

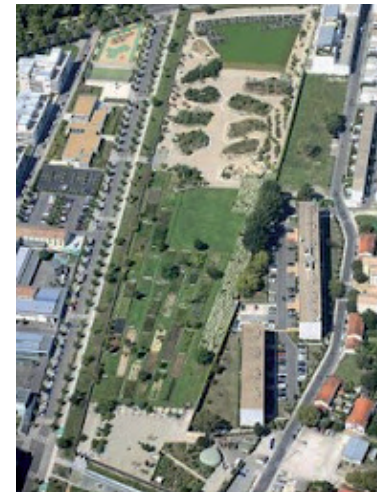

While botanical gardens throughout the world seek to outdo each other by the quantity of plants collected or the strangeness of the natural phenomena presented, this Bordeaux botanical garden introduces the additional dimension of landscape as cultural heritage. It is not merely a question here of botany or ecology, but of opening up people's minds to landscape in so far as landscape attests to temporality and continuing change, thus referring them to their own temporality in their relationship to the world.

Dit is de 2e Botanische tuin in Bordeaux . Bevat o.a. een presentatie van natuurlijke landschappen uit de regio. Vochtige weidelandschappen, eikenbossen, weiden en kalksteenheuvels van rechter oever. Duinen, poelen, bos en heide van de linkeroever. De tuin van 4 ha bestaat uit zes secties, waaronder een arboretum, graanveldjes, een wijngaard en watertuin. Er zijn ook opvallend vormgegeven kassen en een museum van architecte Françoise Helene Jourda, Ouvert: 7-20h

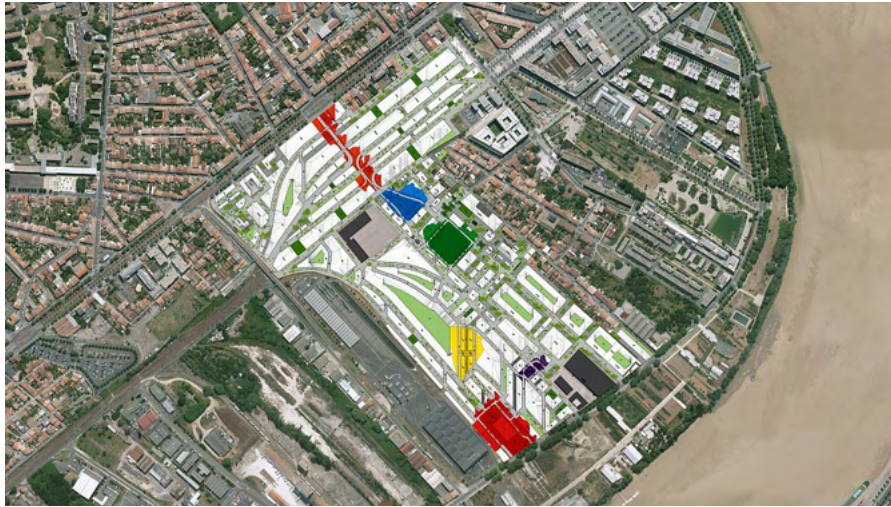
Entree jardin extérieur: gratuite
Adres: Esplanade Linne.
www.mosbach.fr; landezine.com

n.b. Op de linker oever ligt ten noorden van het oude centrum de oude botanische tuin (eind 19e eeuw) in de Jardin Publique aan de Place Bardineau.

19. NIEL: Bastide Niel met Ilot Queyries (ca 2,5ha).

MVRDV, 2019. Architect: Flint, Paysage: o.a. Sabine Haristoy (+ toelichting)

Ilot Queyries will transform an industrial site (depot tramway) into a lively urban setting with over 300 apartments. The plan for 35 ha is conceived together with local architects Flint and will create an inviting, attractive and greener extension to the city centre of Bordeaux. With a rich architectural variety of different architects for 3200 homes, coordinated by MVRDV. The existing historic structures (Caserne Niel is now *Le Magazin General*: bio restaurant), have served as basis for the master plan which follows the rail lines and the lay-out of the barracks. Around these artefacts a network of 6 to 10 meter narrow streets is created leading to a safe traffic system with equal rights for cars, public transport, bikes and pedestrians.

Designed to fully exploit this exceptional location, the buildings' facades adapt to their opposite views towards the River Garonne and the historic city. Emblematic of the masterplan are facades with 45° angles which are used as a tool to generate maximum ventilation, daylight and sun. These angles have also opened the possibilities to create innovative housing.

The larger building at the riverfront will have a distinct gold-splashed façade, whilst different shades of ceramic tiles, give a textured effect from top to bottom. The glass-fronted rooftop restaurant offers panoramic views of the historic city and river. At the heart of this collective dwellings is its large public courtyard.

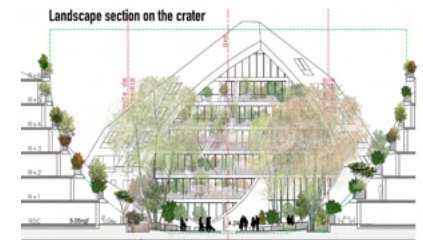

In-between and inside the blocks is space for small parks, pocket gardens and squares which are additional green to the large riverside Parc aux Angéliques designed by Michel Desvigne.

The zero energy ambition is reached through a series of interventions: A geothermal installation will pump up heat from 1 km depth. The roofs and south facades of the buildings will be covered in solar panels to produce electricity.

La Vallee Verte (MVRDV, 2016-....) combines the angled forms of the MVRDV's masterplan with a verdant "crater": a circular internal courtyard with an abundance of generous terraces. This residential project has three buildings.

21. Quartier BRAZZA Nord,

Michel Desvigne, Mutabilis paysage & urbanisme, Youssef Tohmé, 2012-...(53 ha)

De ontwikkeling van het Quartier Brazza (67 ha) sluit aan op de parkstrook van Parc des Angeliqes direct langs de rivier (no 20.) en wordt ook ontsloten door de Jacques Chaban Delmas lift-brug uit 2013.

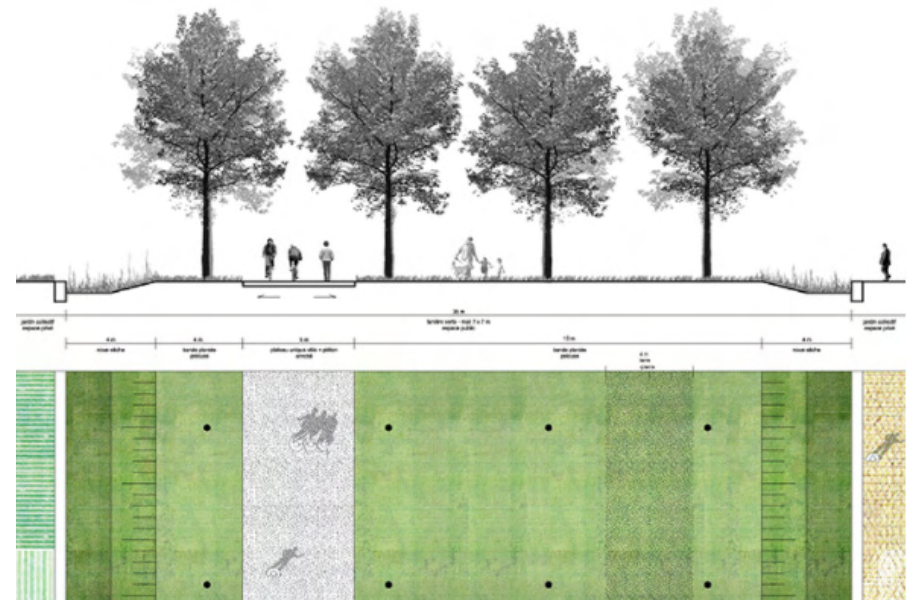
Deze verticale liftbrug is 110m lang en kan 77m omhoog. In een zone op enige afstand van de rivier komen (volgens bovenstaande schets) hoge woontorens.

This right bank with an industrial and railway past has undergone an economic decline with large plots of land falling into disuse. But the construction of the Jacques Chaban Delmas bridge in 2013, gives a new central position at the entry and the whole right bank area.

The former industrial area will be transformed into a mixed-used and flood resilient neighborhood. This future neighborhood is structured by the geography and history of the right bank. The structure of the Park aux Angeliqes is continued with plots of landstrips perpendicular to the Garonne, a heritage from the agricultural and industrial past.

Three wide green avenues will traverse the future neighborhood. Spacious lawns surround the paths where divers uses and activities can take place. Communal gardens arranged between the strips are framed by the crossing roads and become neighborhood places with an intimate atmosphere and a vegetation that is related to the river- landscape.

TOEGIFT “Architectonische hoogstandjes”

- **La Méca.** Arch: BIG, FREAKS 2019 (no 9.) Quai du Paludate. Open: di t/m za 13-18.30.

- **Musée de la Mer et de Marine** (no 11.) Arch: Olivier Brochet in/ nabij Bassins a Flot

- **Arkéa Arena.** Arch: Rudy Ricciotti, 2018 48-50 Avenue Jean Alfonsea in Floriac. Multifunctionele indoorarena voor sporten en concerten. (op rechter oever in de as van nieuwe brug Jean Jacques Bosc).

- **Tribunal** Richard Rogers, Dan Kiley e.a. 1998. The design was for a building that would, through a feeling of transparency and openness, create a positive perception of the accessibility of the French judicial system. Key elements of the design include the creation of public space along an old townwall. Public entry to the building is via a flight of stairs placed to the side, leading to the core of the building, where lawyers, their clients and the public meet. 30, Rue des Frères Bonie.

- **Pont Jacques Chaban-Delmas** (Bacalan - Bastide) Arch: Lavignet en Cheron. Sinds 2012 is deze 'lift-brug' over de Garonne in bedrijf met 4 pylonen van 44m hoog, waarin je ook met een trap omhoog schijnt te kunnen...Er gaat een tram evenals fietsers en voetgangers over de brug. De gehele brug is 427m lang. De doorvaarthoogte is 15-55m. En 's avonds is de brug mooi verlicht!

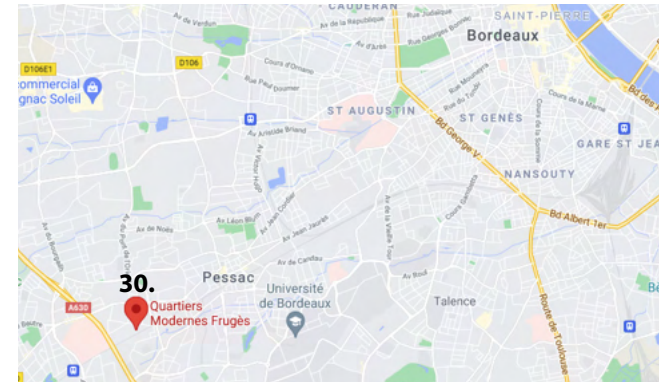

- **CAPC** (MUSÉE D'ART CONTEMPORAIN) is gevestigd in een groot koloniaal 19e eeuws pakhuis. De buit uit de Franse koloniën werd hier opgeslagen. Het is nu een museum voor moderne kunst. De grote zaal op de begane grond heeft wel iets van een kathedraal. In het Café du Musée worden uitstekende lunchgerechten geserveerd. 7 rue Ferrere; 11-18.00.

- **Chateau Descas**, 3 Quai de Paludate (vlakbij ons hotel) is een voormalig kantoor en wijnkopers-pakhuis uit 1881. Van 2001 tot 2007 was het in gebruik als een nachtclub en disco tot het faillissement in 2007. Zie: www.descas.com

TOEGIFT “VERDER WEG”

30. Cité Fruges, Le Corbusier. (ten ZW van stadscentrum).

met tram lijn B naar halte Pessac en te voet verder naar rue le Corbusier.

31. Maison a Bordeaux, OMA in Floirac.

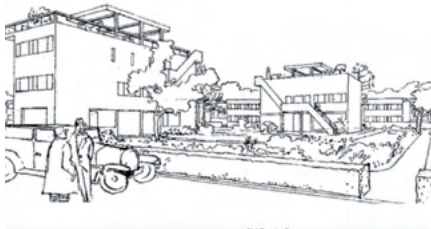
Op de fiets: ter hoogste nieuwe brug (in aanbouw) op rechter oever.

33. Metal playground Genicart (Lormont Sud) van BASE. metrohalte: Gravieres. Op rechter oever, in Lormont ten Z. van rue Henry Dunant, tussen 3 identieke glimmende torens. LOCATIE WORDT IN 2021 GERENOVEERD: GEEN TOEGANG!

30. Cité Fruges. (in ZW van de stad: in Pessac)

Le Corbusier, 1924

De suikerfabrikant en industrieel Henri Fruges wilde zijn arbeiders huisvesten en verwierf een uitgestrekte weide omringd door dennenbossen, om een tuinstad te bouwen. Het oorspronkelijke project bestond uit 127 huizen. De 51 gerealiseerde woningen (gebouwd tussen 1924-1926) komen overeen met een van de 7 verschillende types: zigzaggend, gespreid, wolkenkrabber, arcade, geïsoleerd huis, verrekijker huis en een laatste type, waarvan het enige exemplaar tijdens de tweede oorlog werd vernietigd.

Met hun platte daken, hun strakke geometrische vormen, hun modulaire constructie en de polychrome kleuren van hun gevels met horizontale strookramen, waren de huizen een volledig laboratorium van de innovatieve ideeën van de architect Le Corbusier en zijn neef Pierre Jeanneret. Men noemde de wijk een Garden City. Het huis gelegen aan 3 rue des Arcades, is opgenomen in een set van zeven huizen aan de westelijke grens van de wijk en zijn in oorspronkelijke staat hersteld. Dit is het eerste huis dat is geclassificeerd als historisch monument. De stad Pessac heeft sindsdien een 'wolkenkrabber-huis' gekocht (op 4 rue Le Corbusier) wat is geopend voor bezoekers.

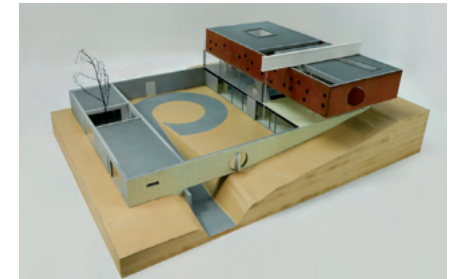
Controleer de openingstijden op : <https://www.pessac.fr/a-decouvrir/tourisme-patrimoine/cite-fruges-le-corbusier>; 05 57 93 65 40; 4 rue le Corbusier; kiosque@mairie-pessac.fr
Tip: Tram B tot halte Pessac

31. Maison a Bordeaux (rechter oever in Floirac).

Rem Koolhaas (OMA), 1998

A couple lived in a very old, beautiful house in the center of Bordeaux. They wanted a new house, maybe a very simple house. Then the husband had a car accident. He almost died, but he survived. Now he needed a wheelchair and a new house. A new house could liberate the husband from the prison that their old house in the medieval city had become. "Contrary to what you would expect," he told the architect, "I do not want a simple house. I want a complex house, because the house will define my world... They bought land on a hill with panoramic views over the city. The architect proposed a house – or actually three houses on top of each other. The man had his own 'room', or rather 'station': the elevator platform. The movement of the elevator continuously changes the architecture of the house. A machine is its heart. The Maison à Bordeaux is a private residence of three floors on a hill overlooking Bordeaux. The lower level is a series of caverns carved out from the hill, designed for the most intimate life of the family; the ground floor on garden level is a glass room – half inside, half outside – for living; and the upper floor is divided into a children's and a parents' area. The heart of the house is a 3 x 3.5m elevator platform that moves freely between the three floors, becoming part of the living space or kitchen or transforming itself into an intimate office space, and granting access to books, artwork, and the wine cellar. Bron: oma.eu/projets/maisonabordeaux. Locatie: Floirac, Le Clauset, zijweggetje van Chemin des Plateaux tot slagboom; geen toegang!

32. Hotel Le Saint James (in Bouliac op rechter oever) .

Jean Nouvel, 1989

The hotel is in a tiny village, near a square-towered church, and looks out over the vineyards of the Garonne valley. The hotel consists of four small buildings, at most three stories high. The hotel St.James is a rarity among Nouvel's projects, in that it is not placed in a dense urban setting.

The hotel rooms are sparse and simple, focusing attention on the delights of the landscape. The ample windows are framed in grey metal, also used for cladding unwindowed areas. Beyond these are metal grilles, some fixed, some mobile, which can be raised or tilted to admit the light and the view. The outer grilles have a deliberate rusted color reminiscent of the tobacco-drying sheds found in the region

The exterior shapes of the buildings are traditional, comprising simple roofs without eaves, or in one case, a flat roof terrace. The original work on the hotel St.James, done between 1987 and 1989, included creation of the eighteen-bedroom hotel and redesign of the restaurant.

Conway Lloyd Morgan, in *"The Elements of Architecture"*.

Adres: 3 Place Camille Hostein, 33270 Bouliac.

33. Metal Playground Genicart-Lormont Sud. (rechter oever)

Baseland (BASE), 2015. LOCATIE WORDT IN 2021 GERENOVEERD: GEEN TOEGANG !

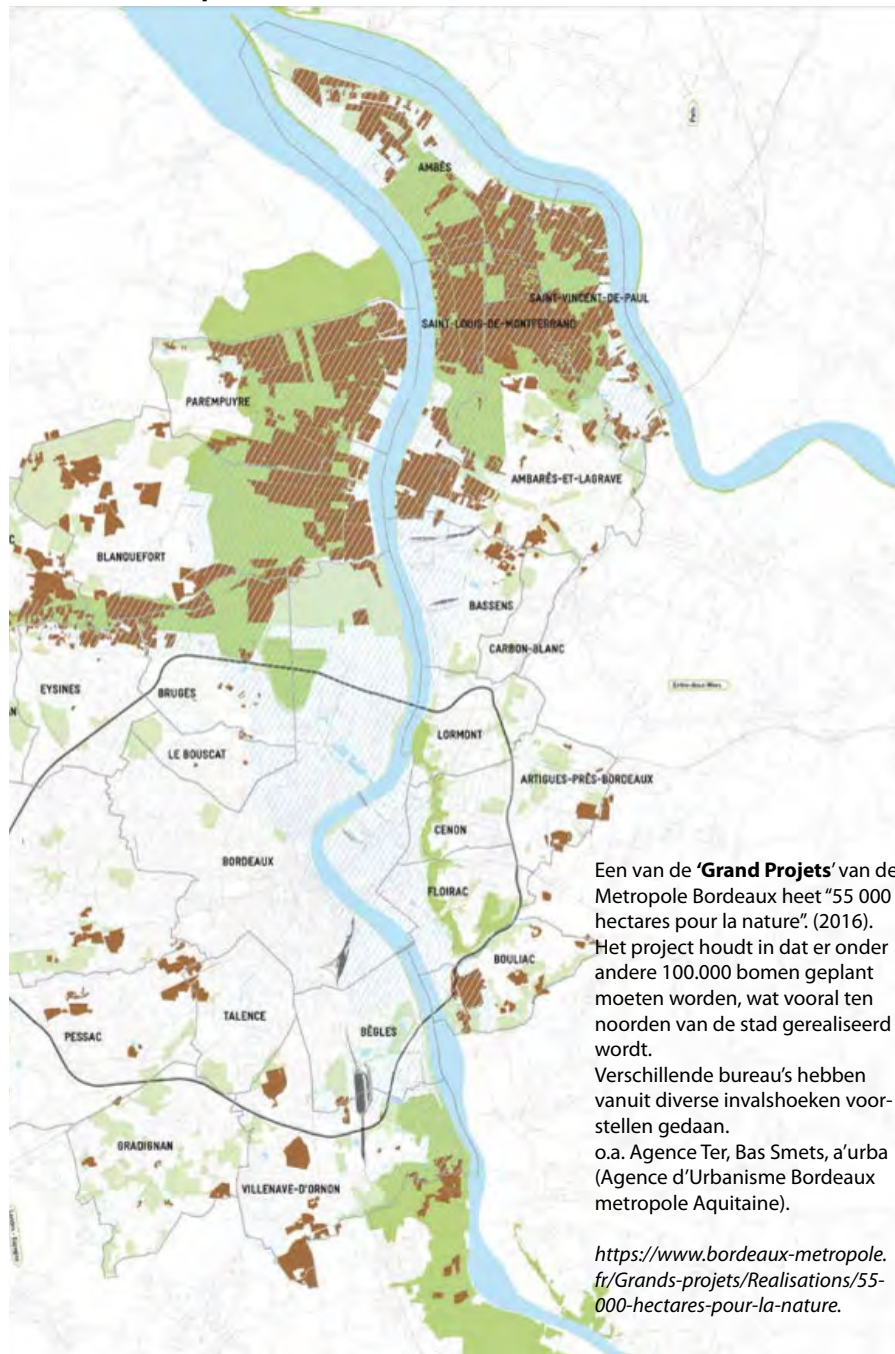
Perforated metal panels create a semi-opaque surface around this elevated playground structure in Bordeaux, which contains slides, climbing nets and a trampoline. The playground was developed as part of a project to improve living conditions. The regeneration project involves a collaboration between several architectural practices to renovate the estate's housing, as well as creating new green areas, sports equipment, communal spaces and segregated traffic lanes.

The Lormont playground is intended as a compact and partially transparent object at the centre of an area entirely dedicated to children's games that gives a new purpose to an underused site.

"Through the project we wanted to address some of the consequences of the housing estate rehabilitation initiated in the 1980s, such as the partitioning of the site, the more progressive transition from public to private as well as the reduction and ill use of community spaces. All these aspects are contrary to the main principle of housing estates. We have paid special attention to the bottom of the buildings, which suffer from a lack of shops or from inadequate configurations with uninhabited housing, unusable piles, deserted associative premises and sensitive running-through hallways", the architects explained.

www.baseland.fr

55 000 hectares pour la nature !

Een van de **'Grand Projets'** van de Metropole Bordeaux heet "55 000 hectares pour la nature". (2016). Het project houdt in dat er onder andere 100.000 bomen geplant moeten worden, wat vooral ten noorden van de stad gerealiseerd wordt. Verschillende bureau's hebben vanuit diverse invalshoeken voorstellen gedaan. o.a. Agence Ter, Bas Smets, a'urba (Agence d'Urbanisme Bordeaux metropole Aquitaine).

<https://www.bordeaux-metropole.fr/Grands-projets/Realisations/55-000-hectares-pour-la-nature>.

Eten en drinken: Rive gauche

^ **Les Halles de Bacalan** is overdekte markt naast La Cite du Vin (no 22). 10 Quai de Bacalan. Open: 16.30-20/22.30.

^ **La Halle Boca** (ten oosten van Meca, no 11). Foodmarkt in gerenoveerde veehal op voormalig slachthuisterrein. Quai de Paludate. Open: 8.30-23.00. www.halleboca.com
n.b. restaurants gesloten tussen 15 en 18 uur.

^ ten noorden van het centrum. **Effet Mer**, een zomerbar naast Bassin a Flot. 280 Boulevard Alfred Daney. (overkant van no 24. de Base Sous Marine)

^ Marche des Capucins, overdekte markt in erg grof betonnen gebouw; ca 500 m ten westen van hotel; vlakbij Place Leyteire (no 2.) open tussen 6.00 en 13.00. Heeft ook enkele restaurants.

Eten en drinken: Rive droite

^ **Les Chantiers de la Garonne**. De oude hangar naast de Garonne is nu zeilclub en restaurant. (naast Guinguette Chez Alriq)

^ **ZATERDAG: vanaf 18.00 samen eten bij Chez Alriq**: cantine, bar, restaurant. Quai des Queyries (aan de oever v d de Garonne; tegenover Hangar Darwin). Entree betalen bij life muziek. Zelf eten en drank bestellen en betalen.

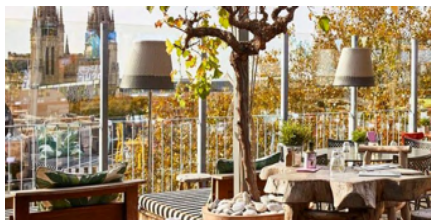
^ **Hangar Darwin, Caserne Niel** 87, Quai des Queyries. Bistro (bio-local-organic) Open: 8-18/24.00 en l'épicerie (winkel). Woensdagzomeravonden: Foodtrucks en DJ.

^ Langs de rivier zit restaurant **L'Estacade**. Quai des Queyries (ten Z van Jardin Botanique, no 18). Open: 19.30-23.00 Frans, gezond en ook voor vegetariërs.

Eten en drinken: Centre

^ **Mama Shelter**: chic rooftop restaurant. vlakbij cathedraal Saint Andre/ter hoogte mirroir d'eau. (italian and asian food) 19 rue Poquelin Moliere. vanaf 7 pm.

^ **Ragazzi da Peppone**, vlakbij Mirroir d'eau. Pizzeria met eigen wijnkelder. 9 Quai Richelieu.

^ **Le petite commerce**, eenvoudig klein restaurant dat altijd vol zit. Geweldige keuze aan vis en oesters. 22 rue du Parlement in Saint Pierre.

Bureaus a Bordeaux

Pierre Hurmic, Maire

In 2020 is een nieuwe "ecologische" burgemeester gekozen, wat een grote omwenteling teweeg brengt in de stad; Pierre Hurmic noemt het klimaat de belangrijkste opgave naast o.a. stadslandbouw, meer groen in de stad, schone auto's, etc. De ecologische impact van "Grand Projets" moet beperkt worden door het programma: "Bordeaux Respire" (Bordeaux ademt).

BASE, David Houdiquet, paysagiste

'Bien Aménager Son Environnement', depuis 2000. Avec circa 50 paysagistes, urbanistes et architectes a Bordeaux, Lyon et Paris. www.baseland.fr

- Quartier Les Aubiers (projet no 26.)
 - Quartier Grand Parc (projet no 29.) + TOELICHTING
 - Metal playground Genicart a Lormont Sud (projet no 33.)
- bureau adres: 76, rue Mandron (ten Z. van Grand Parc)
contact: David Houdiquet www.baseland.fr

Agence Sabine Haristoy, paysagiste

projets a Bordeaux:

- Place jardin Gambetta + West 8 (projet no 8.) + TOELICHTING
- Bastide Niel met Ilot Queyries + MVRDV, Flint. (projet no 19.) + TOELICHTING ?
- Ecoquartier Ginko (projet no 27.)
- Jardin Descas; 6, rue Jean Descas (ommuurde tuin vlakbij ons hotel)
- Green park Begles (ten Z. van Quartier EurAtlantique) : witte woningblokjes omgeven door groene wal, 2016.

Anouk Debarre (Duplantiers), paysagiste

projets a Bordeaux:

- Place Leyteire (projet no 2.)
- Quais Garonne (ism Michel Corajoud) (projet no 4.)

Hans Kremers, collega landschapsarchitect (NL),
fiets expert en wonend in Bordeaux !
hans.kremers@free.fr

Bronnen

TOPOS 94, 2016: Michel Desvigne

- **Stade Atlantique en Parc Floral**
- **Parc aux Angeliques**
- **Bastide - Niel en Brazza**

Scape magazine #16, 2019:

- **Parc aux Angeliques** e.o. , Michel Desvigne Paysagiste.

ISSUU, december 2017: Portrait d'agence **Michel Desvigne Paysagiste**,
Text in Engels en Frans. ISSUU.com

Landscape Architecture Europe (LAE) #5 :

- **Parc aux Angeliques** - Michel Desvigne Paysagiste

Fieldwork, Landschapsarchitectuur in Europa, 2006:

- **Jardin Botanique** - Mosbach Paysagistes.

On site, Landschapsarchitectuur in Europa, 2009

- **Waterspiegel** - Michel Corajoud
- **Trambanen in de stad Bordeaux**
- **Het model Bordeaux**, Essay Lisa Diedrich

www.landezine.com:

- **Playground Génicart Sud**, BASE LA
- **Leyteire Square**, Debarre Duplantiers Ass.
- **Water Mirror**, Michel Corajoud

De groene reisgids: Bordeaux, weekend, 2018

Uitgever Lannoo ISBN 978.94.014.4883.3

(Oorspronkelijke uitgever: Michelin, Paris)

blauwe kamer, tijdschrift voor landschapsarchitectuur en stedenbouw
1/2020

- **Stadsrivier als item voor de bucketlist**, Paul Kurstjens.

INTERNET:

- interview: Winy Maas (MVRDV) presenteert **Bastide Niel** (no 19).
<https://youtu.be/Xo54tywtRac> (uit 2017)

- Maquette presentatie: Eco Quartier **Bastide Niel** (no 19).
youtube.com/watch?v=WA7D6TPBsZA (april 2020)

Afbeeldingen op omslag:

Voorkaft: gebied EurAtlantique. *bordeaux-auratlantique.fr*

Achterkaft: Parc aux Angeliques. ontwerp van Michel Desvigne

Colofon

organisatie

bestuur Stichting het Panorama:
Karin van Essen
Vibeke Scheffener
Wim van Krieken

Uitgave
Contact
Website

Stichting het Panorama 2021
info@hetpanorama.nl
www.hetpanorama.nl

